

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Факультет педагогіки, психології, соціальної роботи та
мистецтв

Кафедра дошкільної освіти

Освітня програма «Дошкільна освіта»
Спеціальність 012 Дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «магістр»

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ

МАТВІЄНКО АЛЕСІ АДІЛІВНИ

Науковий керівник:

Аніщук А.М. канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної освіти Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя

Рецензенти:

Лісовець О.В. доктор філософії у галузі
освіти/педагогіки,
доцент кафедри дошкільної освіти

Новгородська Ю.Г. кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, початкової освіти,
психології та менеджменту

Допущено до захисту: Протокол № 6 від 12.12.2025 р.
Завідувач кафедри дошкільної освіти:

Кононко О.Л., д. псих. н., професор

Ніжин – 2025

АНОТАЦІЯ

Матвієнко А.А. Розвиток мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки. Рукопис. Ніжин, 2025. – 85 с.

Кваліфікаційна робота виконана на теоретичному та практичному рівнях. На теоретичному рівні уточнено зміст та структуру провідних категорій, проаналізовано теоретичні аспекти розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку за допомогою мнемотехніки.

На емпіричному рівні визначено компоненти, критерії, показники та рівні сформованості мовленнєвої активності старших дошкільників, досліджено рівень сформованості мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку та вплив педагогів на розвиток даної якості у дітей.

Виділено педагогічні умови та розроблено систему роботи з розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку за допомогою мнемотехніки.

Ключові слова: «мовлення», «розвиток мовлення», «мовленнєва діяльність», «активність», «активне мовлення», «мовленнєва активність», «комунікативномовленнєва активність», «мнемотехніка».

ANNOTATION

Matviienko A.A. *Development of speech activity in older preschool children through mnemonics.* Manuscript. Nizhyn, 2025. – 85 p.

The qualification paper has been carried out at both theoretical and practical levels. At the theoretical level, the content and structure of key categories have been clarified, and theoretical aspects of developing speech activity in older preschool children by means of mnemonics have been analyzed.

At the empirical level, the components, criteria, indicators, and levels of speech activity formation in older preschoolers have been determined; the level of speech activity formation in older preschool children has been studied, as well as the influence of educators on the development of this quality in children.

Pedagogical conditions have been identified, and a system of work for developing speech activity in older preschool children through mnemonics has been developed.

Keywords: “speech,” “speech development,” “speech activity,” “activity,” “active speech,” “speech activity,” “communicative speech activity,” “mnemonics.”

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	10
1.1. Характеристика основних понять дослідження	10
1.2. Психолого – педагогічні дослідження з проблеми розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку	14
1.3. Використання засобів мнемотехніки для розвитку мовленнєвої активності старших дошкільників.....	19
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I.....	24
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ.....	26
2.1. Методика констатувального етапу дослідження	26
2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження	35
2.3. Система роботи щодо розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки	45
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II	58
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність теми.

На сучасному етапі розвитку суспільства важливе значення приділяється формуванню мовленнєвої особистості, здатної вільно, точно, доречно висловлювати свої думки та прагнення, вступати в розмову, підтримувати її, обґрунтовувати свої думки, використовуючи при цьому соціально прийнятні засоби. Важливу роль для розвитку даної якості відіграє мовленнєва активність дитини. Мовленнєва активність пов'язана не тільки з розвитком у дитини мовлення, але і з бажанням та мотивацією здійснювати висловлювання. Відповідно, з педагогічної точки зору, важливо не стільки навчити дошкільника розмовляти, скільки зробити його мовлення активним.

Здатність дитини продукувати свої думки, враження, проявляти мовленнєву активність включає в себе мовленнєву компетентність, яка має бути сформована у дитини старшого дошкільного віку. Дана компетентність відноситься до освітнього напрямку «Мовлення дитини» Базового компонента дошкільної освіти (БКДО) [3]. Це обумовлює актуальність дослідження.

У закладі дошкільної освіти (ЗДО) діти оволодівають мовленнєвою діяльністю. У сучасних лінгводидактичних дослідженнях проблема розвитку мовленнєвої діяльності розглядається у різних аспектах: методика мовленнєвої діяльності (В. Логінова, Н. Карпинська, Є.Короткова), навчання дітей сюжетної розповіді (О. Білан, Н. Водолага, Н. Гавриш, В. Захарченко, Т.Постоян, Л. Шадріна), розвиток художньо - мовленнєвої діяльності (Л.Гурович, А.Богущ, Н. Гавриш, Є. Лукіна); творчої розповіді (Л. Ворошніна, Н. Орланова, А.Шибицька), розвиток описового мовлення (А. Зрожевська, С.Ласунова).

Успішність оволодіння мовленнєвою діяльністю неможливе без мовленнєвої активності. У сучасних дослідженнях поняття «мовленнєва активність» розглядається у двох взаємопов'язаних аспектах: з одного боку, це властивість особистості, що виявляється в здатності висловлюватися і

сприймати мовлення іншого суб'єкта мовленнєвої комунікації, з іншого - якісно-кількісна характеристика мовленнєвої діяльності. Також мовленнєва активність розглядається як умова мовленнєвого спілкування і як показник інтелектуального розвитку дитини [20, с.135].

Проблема мовленнєвої активності вивчалась у вітчизняній дошкільній лінгводидактиці в різних аспектах: навчання мови, розвиток рідного мовлення та формування культури мовлення, спілкування дітей дошкільного віку (О.Аматьєва, А. Богуш, С.Хаджирадева), розвиток мовленнєвої діяльності (А.Богуш, Н.Гавриш, Н.Горбунова, Л.Калмикова, Т.Піроженко). У дослідженнях психологів, активність дитини розглядається як необхідний чинник її розвитку. Як стверджують вчені, діяльність нерозривно пов'язана з активністю, поза діяльністю активність втрачає будь-який сенс свого розвитку.

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що старший дошкільний вік характеризується інтенсивністю розвитку мовленнєвої активності. Висловлювання старших дошкільників стають інформативними, розгорнутими, логічними, точними.

Важливим засобом розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку є мнемотехніка. Метод мнемотехніки - це один з провідних способів розвитку мовлення у дітей, в тому числі і мовленнєвої активності. Дана технологія забезпечує успішне засвоєння дітьми знань про особливості об'єктів природи, оточуючого світу, їх структури, зв'язках і відношеннях що існують між ними. На її основі діти ефективніше сприймають і перероблюють зорову інформацію, зберігають і відтворюють художні тексти, проявляють мовленнєву активність на заняттях. Мнемотехніка належить до здоров'язбережувальної технології, що забезпечує оптимізацію розумової діяльності в умовах сучасної освіти.

Актуальність питання розвитку мовленнєвої активності дошкільників за допомогою засобів мнемотехніки визначається кількома ключовими аспектами. По-перше, розвиток мовлення є важливою складовою комунікативних навичок. Для дітей ця активність особливо критична,

оскільки може впливати на їхню здатність взаємодіяти з оточуючими, навчання і соціальну адаптацію. По-друге, розвиток мовлення є важливим аспектом особистісного розвитку дитини, оскільки засоби мнемотехніки можуть допомогти дітям покращити свої комунікативні навички, підвищити самооцінку та стати більш впевненими в собі.

Актуальність даної проблеми і зумовила вибір теми нашої кваліфікаційної роботи *«Розвиток мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки»*.

Мета дослідження – полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальному вивченні розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки та розробці системи роботи щодо педагогічного впливу в умовах закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого – педагогічні дослідження щодо проблеми розвитку мовленнєвої активності дітей дошкільного віку.
2. Визначити особливості розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку.
3. Розкрити значення мнемотехніки як засобу стимулювання мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку.
4. Провести експериментальне дослідження з метою вивчення розвитку мовленнєвої активності дітей та кількісної і якісної обробки результатів дослідження.
5. Розробити систему роботи щодо розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки.

Об'єкт дослідження – процес розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки.

Методи дослідження:

Теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння теоретичних положень на основі вивчення наукової літератури.

Емпіричні методи: діагностичні методики, спостереження, анкетування, статистичні методи (кількісний і якісний аналіз експериментальних даних).

Дослідно-експериментальна база. Дослідження проводилося на базі Бобровицького ЗДО ясла-садка «Золотий ключик» Бобровицької міської ради Чернігівської області. Дослідженням було охоплено 20 дітей старшого дошкільного віку, 4 вихователі.

Наукова новизна і практичне значення результатів дослідження:

Уточнено і розширено зміст понять: «мовленнєва активність», «мнемотехніка», а також розроблено систему роботи щодо розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки. *Підібрано компоненти, розроблено* критерії, показники та визначено рівні мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку; *виділено* педагогічні умови розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки; *розроблено систему* роботи щодо стимулювання мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки; *удосконалено* форми і методи роботи педагога з дошкільниками в означеному напрямі.

Апробація результатів: матеріали дослідження апробувались у процесі участі автора у *наукових конференціях*:

1. Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції з Міжнародною участю «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» 6 листопада 2024 року. м. Ніжин, Україна.

Тема доповіді: Використання інноваційних методик і технологій у розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

2. Всеукраїнській науково-практичній конференції «Освітній процес в закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення» 22 вересня 2025 року м. Київ, Україна.

Тема доповіді: Мнемотехніка як засіб розвитку мовленнєвої активності дітей дошкільного віку.

Підготовлено розділ до монографії:

Matviienko A., Mostova D. DEVELOPMENT OF SPEECH ACTIVITY IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN THROUGH MNEMONIC TECHNIQUES. Modern scientific views on the teaching and education of early children: collective monograph / Scientific editors: Zoya Sharlovich, Nina Pykhtina, Valentina Slivka. Lomza – Nizhyn. Publishing house: MANS w Łomży, 2025. – 362 p. P.134 -148.

Статтю:

1. Матвієнко А. А., Експериментальне вивчення мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку. ВІСНИК студентського наукового товариства НДУ імені Миколи Гоголя, 2025. № 33 –с.197-200.

Структура роботи:

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи 85 сторінок; основного тексту 69 сторінок.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Характеристика основних понять дослідження

Мовлення – це один з головних чинників становлення особистості в соціумі. Кожна дитина повинна опанувати ним своєчасно, адже воно пов'язане з розвитком пізнавальних процесів і розвитком загалом. Мовленнєвий розвиток дошкільника - складний психологічний процес, що не зводиться до простого відтворення дитиною почутої мови. Він визначається мірою сформованості знань, умінь та навичок дитини і виявляється в соціальній та інтелектуальній активності у колі дорослих та однолітків.

Мовлення – це асіб і спосіб спілкування, самовираження, активності дитини у різних напрямках життєдіяльності. Мовленнєвий розвиток дітей неможливо обмежити рамками занять одного змістового напрямку або сфери життєдіяльності. Він наскрізно проходить крізь усю життєдіяльність дошкільників. На думку А.Богущ, *мовлення* - це процес використання конкретної мови конкретною людиною за характерними для даної мови законами, правилами [7, с.28-47]. Мовлення є індивідуальним процесом людини, оскільки мовець самостійно будує різні типи синтаксичних конструкцій, добирає та варіює мовні знаки, комбінує їх по-різному в рамках одного речення.

Основним предметом психолінгвістичних досліджень є *мовленнєва діяльність* як специфічно людський вид діяльності. Як зазначає Л.Калмикова, *мовленнєва діяльність* – це динамічна система з постійними трансформаціями. Акт мовленнєвої діяльності може втрачати мотив і перетворюватися в мовленнєву дію, яка починає реалізовувати іншу діяльність (ігрову, трудову, навчальну тощо) [18].

До структури мовленнєвої діяльності входять *мовленнєві дії, мовленнєві операції, мовленнєвий акт, мовленнєві ситуації*.

Мовленнєва дії обслуговує мовленнєву діяльність, виступають її чинником. Мовленнєві дії забезпечують мовленнєве висловлювання. Способом виконання мовленнєвої дії є мовленнєві операції, які порівнюються з умовами, в яких проходить мовленнєва діяльність.

Мовленнєвий акт є цілеспрямованою мовленнєвою дією, що відповідає правилам мовленнєвої поведінки, які прийняті у певному суспільстві. *І мовленнєва ситуація* – це, як вважає Т.Піроженко, реальна життєва ситуація безпосереднього мовленнєвого акту спілкування, що обмежена прагматичними координатами: «я - ти - ми - тут - зараз». Це безпосереднє здійснення спілкування, комунікації за відповідних умов [33].

Активність мовлення обумовлюється ступенем володіння мовленнєвим актом, ступенем розуміння мовлення та потребою у спілкуванні. В Українському педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренка активність визначається як здатність особистості до свідомої трудової й соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею довкілля, самої себе на основі засвоєння досвіду матеріальної та духовної культури. Активність особистості виявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні [15].

Як стверджують науковці, активність відображає об'єктивно наявні відношення особистості, які проявляються в процесі взаємодії людини з суспільним середовищем і реалізуються в її діяльності. Активність співвідноситься з діяльністю, визначається через неї, розвивається як якісна її характеристика. Поза діяльністю активність втрачає сенс. (20 с. 136). У своєму дослідженні ми досліджуємо мовленнєву активність дітей дошкільного віку. Тому під *мовленнєвою активністю* С. Конопляста, В. Косинкіна розуміють стійку властивість особистості дитини, що виявляється: у здатності сприймати і розуміти мовлення оточуючих; у самостійному, різноманітному, ініціативному використанні мовлення у практиці спілкування; в активному володінні мовленням. (20, с.136).

А.Богуш та Н.Гавриш зазначають, що мовлення особистості передбачає його активне використання. Так звана активність мовлення

визначається ступенем володіння особистістю мовленнєвим актом, а також ступенем розуміння мовлення та потребою у спілкуванні [6]. О.Шахнарович розглядає поняття «мовленнєва активність» як властивість особистості, що виявляється в здатності висловлюватися і сприймати мовлення іншої особистості, а також якісно-кількісна характеристика мовленнєвої діяльності [46]. К.Крутій під мовленнєвою активністю дітей розуміє стійку властивість особистості, що виявляється в здатності сприймати і розуміти мовлення оточуючих; самостійному, різноманітному, ініціативному використанні мовлення в практиці спілкування; активному оволодінні мовою [22].

Досліджуючи дану проблему, Н.Базима зазначає, що мовленнєва діяльність складається із двох взаємодоповнюючих і взаємопов'язаних процесів: психологічного формування (породження) мовленнєвого висловлювання та сприймання розгорнутого мовлення співрозмовника. Термін «мовленнєва активність» розглядається автором у значенні наявності мотиву до мовленнєвого висловлювання і безпосереднє мовленнєве висловлювання, що може виникати як реакція-відповідь на репліку співрозмовника або як бажання повідомити співрозмовнику про власні думки, переживання, емоції, потреби [2, с.8].

Поряд з терміном «мовленнєва активність», зазначає С.Конопляста, в літературі зустрічаються терміни «комунікативно-мовленнєва активність» і «активне мовлення». Під комунікативно-мовленнєвою активністю розуміється властивість людини або її діяльнісний стан, що характеризується прагненням до різноманітної мовленнєвої діяльності на рівні її мовленнєвих можливостей. Вона може змінюватися у зв'язку зі змінами самої особистості, соціального середовища, в якій розвивається особистість під впливом навчання [20, с.136].

Чинниками мовленнєвої активності науковці О.Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук виокремлюють наступні: 1) пізнавальні інтереси; 2) наявний обсяг знань дитини; 3) уміння зосереджуватись на запропонованому; 4) уміння слідувати вказівкам педагога; 5) зацікавленість у

вирішенні задач; б) вміння відповідати на питання, активно їх ставити, постійно стежити за правильністю мовлення, усувати помилки [40].

С. Конопляста виокремлює в мовленні три функції зв'язку із зовнішнім світом: комунікативну, регулювальну, пізнавальну. Комунікативна функція розвивається раніше за всіх. У зв'язку з чим автор поділяє становлення і розвиток мовлення та, відповідно, мовленнєвої активності за віковими особливостями дитини [19, с.40-42].

А.Єлік зазначає, що методи і прийоми для стимуляції мовленнєвої активності і мовленнєвого спілкування спрямовані на:

- формування мотиваційно-спонукального рівня мовленнєвої діяльності;
- вдосконалення здатності до наслідування діям;
- розвиток психофізіологічної основи мовленнєвої діяльності: різних видів сприйняття, фізіологічного і мовленнєвого дихання, артикуляційних навичок;
- формування внутрішнього і зовнішнього лексикону, що забезпечує мінімальне спілкування;
- формування початкових навичок граматичного (морфологічного і синтаксичного) структурування мовленнєвого висловлювання;
- формування у дитини здатності до створення внутрішнього плану, програми висловлювання (по початку - примітивного); [16, с.1].

Таким чином, термін «мовленнєва активність» розглядається як прояв мовленнєвої діяльності, що включає в себе як мовленнєві дії (головним чином, висловлювання), так і психологічні процеси, що лежать в їх основі (мотивація, намір, цілеспрямованість). Вона охоплює готовність до мовлення, ініціативність у висловлюваннях, а також здатність використовувати мову для вирішення комунікативних завдань.

1.2. Психолого – педагогічні дослідження з проблеми розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку

У старшому дошкільному віці інтенсивно розвиваються усі психічні процеси, у тому числі когнітивна та емоційно-вольова сфери. Суттєвими є зрушення й у емоційно-вольовій сфері дошкільника: він опановує способи дій з предметами, засвоює певні правила поведінки, починає керувати своєю поведінкою в ході взаємодії за визначеними правилами. Л.Бутузова, А.Закревська зазначають, що у дитини інтенсивно формується вся когнітивна сфера, включаючи відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, мовлення увагу, які забезпечують дитині можливість активного ознайомлення з навколишнім середовищем. Без розвитку пам'яті та мовлення - неможливе засвоєння суспільного досвіду, розширення зв'язків дитини з оточуючими, неможлива також і її діяльність [12, с.202].

У дітей старшого дошкільного віку (5-6 років) мовленнєва активність досягає піку розвитку, що виражається в оволодінні правильним складом та вимовою звуків, розширенню словника, а також формуванню навичок монологічного та діалогічного мовлення. Діти здатні до складних речень, розповідей, переказів та висловлення власних думок, використовуючи відповідну лексику та граматику.

Розвиток мовленнєвої активності старших дошкільників має свої особливості: діти оволодівають правильною вимовою усіх звуків мови, хоча і можуть виникати неточності, пов'язані з індивідуальними особливостями мовленнєвого апарату або зміною зубів; збагачується і розширюється словник, включаючи нові слова та фрази, які використовуються в мовленні; відбувається засвоєння граматично правильного мовлення, що дозволяє дітям більш точно і виразно висловлювати свої думки; формується здатність до самостійних розповідей, переказів, висловлення власних думок, обговорення подій.

На даному віковому етапі дошкільники здатні до взаємної розмови, обміну думками та ідеями, допитливості та прояву ініціативи у спілкуванні. У дітей виникає внутрішнє мовлення, яке використовується для

саморегуляції та контролю за діями. Зв'язок між мовленням та мисленням стає все більш очевидним, що дозволяє дітям краще розуміти та аналізувати навколишній світ [47]. Тому особливу увагу слід приділяти створенню мовленнєвого середовища, яке сприяє розвитку мови та мовленнєвої активності

О.Трифорова зазначає, що розвиток мовленнєвої активності можливе за наявності потреби в педагогічному стимулюванні пріоритетів дитини щодо спілкування в ситуаціях «дорослий – дитина», «дитина – дорослий», «дитина – діти»; встановленні позитивного емоційного контакту. Оскільки мовлення обслуговує всі види діяльності, то можна сформулювати відповідну закономірність: чим активнішим є мовлення дитини (запитання, звернення, пояснення, міркування, розмірковування), тим ефективнішою буде пізнавальна і мовленнєва діяльність, очевидною її результативність [43]. А.Богущ пише, що задля стимулювання мовленнєвої активності дітей важливим є такий чинник, як стимульоване, розвивальне мовленнєве середовище, під яким розуміється організований процес навчання мови й розвитку мовлення, що супроводжується педагогічно стимульованою мовленнєвою взаємодією педагога і дітей [7].

Г. Люблінська наголошувала на тому, що для активного розвитку мовлення дитини необхідно: виділення певних слів із загального потоку; здійснення фонематичного аналізу окремо взятого слова; віднесеність певного слова до об'єкта; узагальнення та позначення однорідних предметів і явищ; розуміння цілісного судження; опанування артикуляцією; здатність добирати потрібні слова. Так, у дошкільному віці діти розуміють вже нескладні сюжети літературних творів. У них зростає інтерес до слова, внаслідок чого їх словниковий запас збагачується різними частинами мови. Поступово у них розвивається зв'язне мовлення, за рахунок засвоєння знань із граматики та культури мови. На основі цих здобутків розвивається внутрішня мова, яка за своєю природою є розмовною граматичною і при цьому виконує функції планування і передбачення [26].

За висновками педагогів, активізація мовленнєвої діяльності дітей передбачає розвиток лексичної сторони мовлення. Для цього педагоги розширюють словниковий запас на основі формування у дітей уявлень про світ (через активізацію пізнавальної діяльності); активізують його в самотійних висловлюваннях, розвивають вміння розуміти та вживати слова для позначення назв, особливостей та дій, пов'язаних з різними сферами життєдіяльності дитини.

Особлива увага приділяється активізації у мовленні дітей вживання прикметників, дієслів, числівників, формуванню вміння більш точно підбирати слова, що відображають якість предмета чи явища. Безперервно відбувається поповнення словника словами, які позначають матеріал, з якого зроблений предмет. Уточнюється уявлення дітей про предмети і їх частини, особлива увага приділяється призначенню кожного предмету.

Ведеться робота з розширення узагальнюючих понять. Наприклад: меблі – стіл, стілець, ліжка, крісло і т. п.; квіти – мак, троянда, ромашка і т. п.; рослини – квіти, дерева, трава, кущі та ін, помешкання – будинок, хата, палац і т. п.; рух – біг, стрибки, ходьба, повзання і т. п. Диференціюються родові узагальнення: тварини – дикі та свійські; посуд кухонний, чайний; машини – легкові, вантажні і т. п. [37].

Вихователі активно ознайомлюють дітей з синонімами, вчать підбирати слова для більш точного вираження думки (наприклад, вологий і мокрий); для вираження емоційного забарвлення (наприклад, впав і гупнув; красивий і чудовий та ін). Також у дітей виховуються стилістичні відчуття (де і як вживати певні слова: ревети – плакати, сміятися – реготати і т. д.). [37].

А.Богуш, Н.Гавриш, Т.Піроженко виділяють кілька рівнів сформованості мовленнєвої активності у старших дошкільників: *інтуїтивний, нормативний, репродуктивний та початковий*. Вони приділяють особливу увагу розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку, наголошуючи на важливості формування мовленнєвої особистості [11]. На інтуїтивному рівні дитина використовує мовлення, часто неусвідомлено, на основі інтуїції, без чіткого розуміння мовних норм. Нормативний рівень

характеризується тим, що дитина вже знає та дотримується основних мовних норм, але ще не завжди може їх свідомо пояснити. Репродуктивний рівень передбачає здатність дитини відтворювати мовні конструкції, засвоєні раніше, але може мати труднощі з творчим використанням мовлення. І на початковому рівні дошкільник вже володіє певним словниковим запасом та граматичними навичками, але потребує підтримки для подальшого розвитку мовленнєвої активності [11, с.45].

Згідно з дослідженнями А.Богуш, старші дошкільники здатні оволодівати зв'язним усним мовленням, яке розвивається в процесі взаємодії з однолітками та дорослими. Вона підкреслює, що мовленнєва активність формується в різних видах діяльності, таких як ігри, навчання, спілкування та творчість. Науковець стверджує, що саме у старшому дошкільному віці закладаються основи для подальшого успішного навчання у школі.

А. Богуш також розглядає мовленнєвий розвиток у контексті загального розвитку дитини, вказуючи на взаємозв'язок між мовленням, мисленням та емоційно-вольовою сферою. Вона рекомендує використовувати різноманітні методи та прийоми для розвитку мовленнєвої активності, включаючи ігри, драматизації, читання художньої літератури та роботу з дидактичними матеріалами. У працях науковця зазначається, що важливо створювати для дітей ситуації, в яких вони будуть мотивовані до мовлення, а також забезпечувати підтримку та позитивну оцінку їхніх мовленнєвих спроб [8].

А.Богуш зазначає, що задля стимулювання мовленнєвої активності дітей важливим є такий чинник, як стимульоване, розвивальне мовленнєве середовище, під яким розуміється організований процес навчання мови й розвитку мовлення, що супроводжується педагогічно стимульованою мовленнєвою взаємодією педагога і дітей [7]. Показниками мовленнєвої активності, реалізованої у процесі комунікації, є: бажання зацікавити співрозмовника; дієвість мови, пов'язана із прагненням досягти за її допомогою певної мети; варіативність мовних впливів; результативність

мови. Прагнення впливати своїм висловлюванням на інших змушує дитину докладати максимум зусиль, підвищуючи свою мовленнєву активність [7].

Особливо ефективним є модульне предметно-ігрове середовище. Прикладами предметів-модулів можуть слугувати легкі куби різного розміру, виготовлені за типом вкладишів, і середні за розміром модулі – «меблі-іграшки». Дитина може перетворювати модулі на корабель, будиночок, казкову печеру тощо. Середовище повинно пробуджувати у дітей активність, надавати їм можливості для різноманітних видів діяльності.

Проаналізувавши наукові праці, можна виокремити умови розвитку мовленнєвої активності дошкільників:

- організація та раціональне використання предметно-розвивального середовища, що сприяє підвищенню загального, пізнавального розвитку та мовної активності дітей;
- встановлення довірчих відносин, емоційного контакту між дорослими та дітьми, які підвищують активну позицію дітей;
- організація постійної мовної практики дітей; облік рівня розвитку мовної активності дітей;
- взаємодія всіх фахівців у роботі з розвитку мовленнєвої активності дітей, підвищення рівня підготовленості.

Таким чином, психолого-педагогічні дослідження показують, що мовленнєва активність розвивається ефективно в умовах цілеспрямованого впливу — через ігрову, комунікативну та творчу діяльність, що враховує індивідуальні особливості дітей. Розвиток мовленнєвої активності у дітей дошкільного віку – це складний процес, який охоплює формування мовних навичок, збагачення словникового запасу та вміння використовувати мовлення в різних комунікативних ситуаціях. Важливо створювати умови для активного мовлення, використовуючи різні методи та прийоми, такі як ігри, дидактичні вправи, читання, переказування казок та інші.

1.3. Використання засобів мнемотехніки для розвитку мовленнєвої активності старших дошкільників

Розвиток мовленнєвої активності старшого дошкільника забезпечується в процесі спілкування під час різних видів діяльності, оскільки всі вони тісно пов'язані з мовленням і супроводжуються ним. Для створення оптимальних умов для активізації мовлення дітей науковці та практики постійно перебувають у пошуку ефективних форм роботи, намагаються творчо використовувати досвід інших педагогів. Зважаючи на те, що дитина – дошкільник мислить переважно образами, то використання наочності сприяє активізації мовлення і робить його ефективним.

Одним із важливих принципів сучасної освіти є оптимізація через застосування новітніх освітніх технологій, і, зокрема, методу наочного моделювання. Саме в дошкільному віці в дітей переважає наочно-образна пам'ять. Найчастіше запам'ятовування відбувається мимоволі, просто тому, що якийсь предмет або явище потрапили в поле зору дитини. Якщо ж вона буде намагатися вивчити і запам'ятати те, що не підкріплене наочною картинкою, щось абстрактне, то на успіх розраховувати не варто.

Мнемотехніка допомагає дошкільникам упростити процес запам'ятовування, розвинути асоціативне мислення, мову і уяву, підвищити уважність. Більш того, прийоми мнемотехніки в результаті грамотної роботи призводять до збагачення словникового запасу та формування зв'язного мовлення.

Проблемою використання мнемотехніки займалися багато вчених, зокрема, А.Богущ. Н.Гавриш, С.Козачук. Л.Мар'яненко, Т.Піроженко. Л.Соловійова. Г.Чепурний. Саме поняття «*мнемотехніка*» походить від грецьких слів "mnemonikos" (μνημονικός), що означає "мистецтво пам'яті" або "уміння запам'ятовувати". Це система методів і прийомів, які забезпечують успішне запам'ятовування, збереження і відтворення інформації, знань про особливості природних об'єктів, про навколишній світ, ефективне запам'ятовування структури розповіді і, звичайно, розвиток мови

[29]. Основна мета мнемотехніки - зробити запам'ятовування більш ефективним, цікавим та тривалим.

Т.Максімчук зауважує, що мнемотехніка відображає реальний світ за допомогою різних символів і знаків, що допомагають дітям збагачувати словниковий запас. Вона використовує природні механізми пам'яті мозку і дозволяє повністю контролювати процес запам'ятовування, збереження і пригадування інформації [27, с.6].

Мнемотехніка - це своєрідні схеми, засновані на асоціаціях, які допомагають запам'ятовувати і відтворювати інформацію. Останнім часом дуже активно використовуються мнемотехнічні прийоми. Принципи їх дії засновані на тому, що у дошкільнят високорозвинена зорова пам'ять і образне мислення. Найяскравіший приклад цієї техніки - малюнок на шафці в дитячому садку. Запам'ятовуючи його, дитина з легкістю візьме свій рушник на вішалці, над якою знаходиться така ж картинка. Мнемотехніка — це використання спеціальних карток і схем [14].

Заміна абстрактних об'єктів і фактів відбувається за допомогою понять та уявлень, які мають візуальне, аудіальне або кінестетичне представлення, об'єднання об'єктів з уже наявною інформацією в пам'яті різних типів для спрощення запам'ятовування. Як зазначають Л.Бутузова та А.Закревська, мнемотехніка для розвитку пам'яті відрізняється тим, що вона повністю заперечує ефект механічного запам'ятовування. Її ключове завдання – робота в асоціативному стилі. Це відбувається тоді, коли різні об'єкти та факти тісно зв'язуються з представленнями в голові людини [12, с.203].

І.Назаренко зазначає, що мнемотехніка допомагає дітям керувати процесом запам'ятовування, удосконалювати своє мовлення, сприяє розвитку асоціативного й образного мислення, уваги [31]. В дошкільній педагогіці мнемотехніку називають по-різному, зокрема, В. Глухів називає блоки – квадрати; Т. Ткаченко – предметно-схематичними моделями; Т. Большева – колажем; Л. Ефименкова – схемою складання розповіді.

Є велика кількість мнемотехнічних прийомів. Основні з них: мнемоквадрат, мнемодоріжка, мнемотаблиці, небелиці, піктограми, аналогія,

трансформація, колаж, сюжет, передача змісту через гру – драматизацію. *Мнемоквадрати* – це картинки із зображенням предметів. Малюнок в квадраті позначає, або одне слово або словосполучення, або просте речення. Це може бути предмет, так і дія. *Мнемодоріжки* – це декілька мнемоквадратів, об'єднаних сюжетом, розташованих лінійно. Малюнок у кожному квадраті, відповідає одному слову або словосполученню, спираючись на зображення, дитина складає речення [37, с.11].

Мнемотаблиця – це таблиця, поділена на квадрати. В кожен з квадратів закладена певна інформація. Кожному зображенню в квадраті відповідає слово або словосполучення. На основі цих зображень складається розповідь або вчиться вірш. Дивлячись на малюнки, дитина відтворює текстову інформацію, так як в цьому процесі одночасно задіяно і слухове і візуальне сприйняття. *Небелиці* – це прийом, при якому для посилення запам'ятовування інформації вигадують образи і події, яких насправді не може бути. *Піктограми* – це прийом, при якому абстрактну або образну інформацію, що запам'ятовується, схематично зображують спрощеними малюнками. Цей прийом найефективніший під час запам'ятовування скоромовок, віршів [37, с.12]. *Аналогія за формою*. Наприклад, морква за своєю формою є аналогією піраміди, ялинки, трикутника та інших образів, схожих за формою на моркву. *Аналогія за кольором*. Наприклад, за зеленим кольором аналогією можуть бути такі образи, як капуста, кактус, крокодил, листок, жаба. *Аналогія за смаком*. Наприклад, слово «солодкий» викликає такі аналогії, як мед, цукор, торт. «*Трансформація*» - прийом, при якому образи, що запам'ятовуються, подумки перетворюються в інші образи, більш легкі для запам'ятовування [37, с.13]. «*Цифрообраз*» - прийом, при якому цифри пов'язують з певними образами. *Колаж* – це один із способів мнемотехніки для подання інформації. Спосіб створення колажів цікавий старшим дошкільникам. Працюючи над створенням колажу, в дитини виникають асоціативні зв'язки між предметами, картинками, що допомагають їй побудувати послідовну й логічну розповідь. Цей вид роботи

сприяє розвитку монологічного мовлення, пам'яті, образного мислення [37, с.14].

Мнемотехніка виступає системою спеціальних стимулів, що формують правильне вмотивоване монологічне мовлення в дітей, у дитини виникає необхідність говорити, пояснювати, відповідати, порівнювати, розповідати, висловлювати свою думку, аргументувати свій погляд, використовуючи монологічне мовлення, що є необхідною умовою забезпечення активної мовленнєвої практики дітей дошкільного віку.

Н.Луцан виділяє наступні аспекти розвитку мовленнєвої активності за допомогою мнемотехніки:

1. *Сприяння запам'ятовуванню слів*: засоби мнемотехніки, такі як асоціації, рими, розповіді, допомагають дітям запам'ятовувати слова та збагачувати свій словник.

2. *Покращення артикуляції*: засоби мнемотехніки усувають проблеми з артикуляцією шляхом зосередження на звуковому складі слів.

3. *Розвиток креативності*: використання творчих методів мнемотехніки стимулює креативність та уяву дітей, що є важливим для розвитку мовленнєвої активності.

4. *Підвищення самопочуття та впевненості*: засоби мнемотехніки допомагають дітям відчувати себе більш впевненими в мовленні та спілкуванні.

5. *Розвиток мовленнєвих навичок*: мнемотехніка використовується для покращення слухання, розуміння, вимови та спілкування [25, с. 118].

Практики радять дотримуватися наступних вимог при створенні з дітьми різних моделей: модель повинна відображати узагальнений образ предмета; розкривати суттєве в об'єкті; ідею створення моделі необхідно обговорити з дітьми, щоб вона була їм зрозуміла [14]. Навчаючи старших дошкільників складанню описових розповідей, доцільно використовувати схеми-моделі. Діти вибудовують розповідь із дотриманням послідовності та параметрів, закладених у схемах: колір, форма, розмір, матеріал, частини, дії тощо. Спочатку таблиці складають вихователі (або батьки), потім до цього

процесу можна залучити і дітей, таким чином, мнемотехніка вплине не тільки на розвиток пам'яті, але і на фантазію, візуалізацію образів дитиною [17, с.89 с.].

Паралельно з цією роботою можна використовувати мовні ігри, настільно-друковані ігри, які допомагають дітям навчитися класифікувати предмети, розвивати мовлення, зорове сприйняття, образне та логічне мислення, увагу, спостережливість, інтерес до навколишнього світу, навички самоперевірки.

Таким чином, нами обгрунтовано використання мнемотехніки з метою розвитку мовленнєвої активності старших дошкільників. Активне застосування даної техніки допоможе дитині збагатити свій словниковий запас, навчить вибудовувати грамотні, логічні ланцюжки, що є досить корисним при підготовці дітей до школи, адже йдучи в перший клас, дитина вступає в новий колектив, в якому грамотна і зрозуміла мова допоможе знайти нових друзів і комфортно почувати себе в будь-якій обстановці і ситуації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Теоретично обґрунтовано розвиток мовленнєвої активності дітей дошкільного віку. Дана проблема вивчалася в різних аспектах: розвиток мовлення дітей та формування мовленнєвої культури, спілкування дітей дошкільного віку, розвиток мовленнєвої діяльності. Науковці доводять, що саме в старшому дошкільному віці інтенсивно розвивається мовленнєва активність, оскільки діти прагнуть вступати у мовленнєву взаємодію з дорослими та однолітками. Висловлювання старших дошкільників стають поширеними, логічними, вирізняються інформативністю.

Під мовленнєвою активністю більшість авторів розуміють стійку властивість особистості дитини, що виявляється: у здатності сприймати і розуміти мовлення оточуючих; у самостійному, різноманітному, ініціативному використанні мовлення у практиці спілкування; в активному володінні мовленням. Чинниками мовленнєвої активності науковці виокремлюють: пізнавальні інтереси; наявний обсяг знань дитини; уміння зосереджуватись на запропонованому; уміння слідувати вказівкам педагога; зацікавленість у вирішенні задач; вміння відповідати на запитання, активно їх ставити, постійно стежити за правильністю мовлення, усувати помилки.

У дітей старшого дошкільного віку мовленнєва активність досягає найвищого рівня, що виражається в оволодінні правильним складом та вимовою звуків, розширеним словником, сформованими навичками монологічного та діалогічного мовлення. Дошкільники здатні до взаємної розмови, обміну думками та ідеями, допитливості та прояву ініціативи у спілкуванні. Створення розвивального мовленнєвого середовища є важливим чинником розвитку мовленнєвої активності дошкільників.

Одним із засобів розвитку мовленнєвої активності старших дошкільників є мнемотехніка. Мнемотехніка відображає реальний світ за допомогою різних символів і знаків. Вона використовує природні механізми пам'яті мозку і дозволяє повністю контролювати процес запам'ятовування, збереження і пригадування інформації. Мнемотехніка розвиває мовлення

дітей; збагачує активний словник; закріплює навички словотворення; сприяє використанню в мовленні речень різних конструкцій; формує вміння описувати предмети, скласти розповіді.

РОЗДІЛ II.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЕВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ

2.1 Методика констатувального етапу дослідження

Проаналізувавши наукові джерела щодо проблеми розвитку мовленнєвої активності старших дошкільників, нами були зроблені теоретичні висновки. Для вивчення даного явища, ми розробили методику констатувального дослідження з метою виявлення рівнів сформованості мовленнєвої активності у старших дошкільників. Базою для експериментального дослідження був Бобровицький ЗДО ясла-садок «Золотий ключик». Дослідженням були охоплені діти старшої групи та вихователі.

Мета констатувального експерименту – дослідити рівні сформованості мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку.

Завдання констатувального експерименту:

1. Розробити критерії та показники сформованості мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку.
2. Підібрати діагностичні методики щодо вивчення мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку.
3. Визначити рівні сформованості мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку.
4. Вивчити вплив педагогів на розвиток мовленнєвої активності старших дошкільників.

Вивчення мовленнєвої активності дошкільників передбачає аналіз та стимулювання розвитку мовлення дітей, використовуючи різні форми роботи, такі як ігри, заняття, та створення відповідного мовленнєвого середовища. Важливим аспектом є розвиток усіх складових мовлення: звукової культури, лексики, граматики та зв'язного мовлення, а також

врахування вікових та психологічних особливостей дитини.

Визначаючи критерії та показники сформованості мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку, нами було проаналізовано сучасні дослідження з даної проблематики таких науковців: Н.Руденко, Н.Базимової, Л. Божович, У.Сидорової, Л.Калмикової, С. Коноплястої, В.Косинкіної та ін.

Сформованість мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку — це важливий показник їхнього загального мовленнєвого та психічного розвитку, готовності до шкільного навчання. Для її оцінювання зазвичай використовуються критерії та відповідні показники, які охоплюють різні аспекти мовлення дитини.

На основі аналізу теоретичної літератури, нами були визначені компоненти, критерії і показники, за якими визначали рівень сформованості мовленнєвої активності у дітей.

Таблиця 2. 1.

Компоненти, критерії та показники сформованості мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку

Компоненти	Критерії	Показники
Мотиваційний	наявність бажання та інтересу дитини до мовленнєвого спілкування.	<ul style="list-style-type: none"> • прагнення до спілкування з однолітками та дорослими; • виявлення емоційної зацікавленості під час мовленнєвої взаємодії; • ініціювання діалогу, активна участь у бесіді; • бажання ділитися враженнями, досвідом, новинами.
Когнітивний (пізнавальний)	рівень мовленнєвого розвитку, пов'язаний із пізнавальною діяльністю.	<ul style="list-style-type: none"> • розуміння значення слів і вміння їх доречно вживати; • достатній словниковий запас (активний та пасивний); • вміння ставити запитання, відповідати на них, описувати предмети, події;

		<ul style="list-style-type: none"> • здатність логічно викладати свої думки.
Комунікативний	здатність дитини використовувати мовлення як засіб спілкування.	<ul style="list-style-type: none"> • участь у діалозі та монологі (вміння підтримати розмову, розпочати чи завершити її); • дотримання норм етикетного спілкування (ввічливість, звертання, подяка); • вміння враховувати співрозмовника (його вік, настрій, ситуацію); • адекватне використання інтонацій, міміки, жестів.
Лінгвістичний	мовленнєва правильність і структурна організація мовлення.	<ul style="list-style-type: none"> • граматично правильне побудування речень; • узгодження слів у роді, числі, відмінку; • послідовність і зв'язність мовлення; • правильна вимова звуків, інтонаційна виразність

На основі визначених критеріїв та показників схарактеризовано *рівні сформованості мовленнєвої активності* дітей старшого дошкільного віку: *високий, середній, низький*:

Високий рівень – дитина часто ініціює спілкування, активно висловлює думки, отримує задоволення від мовлення, розуміє значення слів і вміє їх доречно використовувати. Має широкий словниковий запас, логічно та послідовно викладає думки, ставить запитання. Вільно вступає в діалог, враховує думку партнера, дотримується мовленнєвого етикету. Вживає граматично правильні речення, має сформоване зв'язне мовлення, чітку вимову.

Середній рівень – спілкування дитини відбувається переважно за ініціативою дорослого, іноді сама виявляє інтерес. Словниковий запас достатній, але висловлювання не завжди логічні, оскільки дитина часто не

розуміє значення слова. Може підтримати розмову, але іноді не враховує соціальні норми, думку партнера. Іноді допускає граматичні, лексичні або фонетичні помилки, мовлення частково зв'язне.

Низький рівень – дитина рідко виявляє бажання спілкуватися, не прагне до участі в діалозі. Має обмежений словниковий запас, часто не розуміє значення слів, мова уривчаста, думки незрозумілі. Має труднощі у спілкуванні, не дотримується комунікативних норм взаємодії. Часто спостерігаються граматичні та лексичні помилки, іноді не сформована звукова культура мовлення, що призводить до нерозуміння висловлюваного, зв'язне мовлення не сформоване.

Відповідно до кожного компонента, нами підібрані діагностичні методики.

Мотиваційний компонент вивчався за допомогою методів, спрямованих на виявлення зацікавленості дитини у мовленнєвому спілкуванні, готовності вступати в діалог, ініціативності, прояву емоційного ставлення до мовлення.

З цією метою, нами використано метод – **спостереження** за дитиною в природному мовленнєвому середовищі.

Мета: Виявити у дитини мовленнєву ініціативу та потребу у спілкуванні.

Суб'єкт спостереження: експериментатор.

Об'єкти спостереження: діти старшого дошкільного віку.

Предмет спостереження: прояв мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності.

Хід: Проводиться під час вільної діяльності (ігри, заняття, прогулянка, побутові ситуації).

Педагог фіксує, чи дитина:

- самостійно ініціює розмову;
- звертається до однолітків та дорослих;
- підтримує бесіду;
- виявляє емоції у процесі мовлення.

Критеріями та показниками були:

- сформованість потреби у спілкуванні (бажання вступати у мовленнєву взаємодію, підтримувати комунікацію);
- частота мовленнєвих контактів (як часто/ іноді/ рідко дитина проявляє мовленнєву активність);
- ситуації спілкування, (в яких видах діяльності та ситуаціях діти вступають у мовленнєву взаємодію);
- характер мовленнєвого спілкування (частота виникнення діалогів; вживання ініціативних висловлювань: повідомлення, прохання про допомогу, запитання; використання рольових висловлювань).

Форма фіксації: ведеться за бланком спостереження (наприклад, частота ініціацій мовлення: часто / іноді / рідко) (*див. дод. А*).

Методика «Хочу поговорити» (модифікована гра-тест)

Мета: Виявити рівень потреби дитини у мовленнєвій взаємодії.

Хід: Дитині пропонується кілька сюжетних картинок або ігрових ситуацій (наприклад: «Ти на прогулянці, поруч інші діти. Що будеш робити?»). Запитання:

- «Чи хочеш ти поговорити з кимось?»
- «Про що б ти поговорив?»
- «Кому ти хочеш розповісти про...?»

Також можна запропонувати ситуації, де спілкування необхідне (наприклад, просити про допомогу).

Оцінювання:

Високий рівень – дитина активно прагне до розмови, емоційно реагує;

Середній – висловлює бажання спілкуватися з певними умовами;

Низький – уникає спілкування або не виявляє інтересу.

Для вивчення **когнітивного (пізнавального)** компонента ми використали методики, які були спрямовані на вивчення таких показників, як словниковий запас, розуміння значення слів, уміння ставити й відповідати на запитання, логічність мовлення та побудова висловлювань.

Методика «Назви одним словом» (на класифікацію)

Мета: Визначити рівень узагальнюючих понять у мовленні дитини.

Хід: Педагог називає 3–5 предметів і просить дитину назвати, як їх можна об'єднати в одну групу:

- М'яч, лялька, машинка → (іграшки)
- Яблуко, груша, банан → (фрукти)
- Стіл, стілець, шафа → (меблі).

Оцінювання:

Високий рівень – самостійно правильно узагальнює поняття.

Середній – з допомогою або частково правильно.

Низький – не узагальнює або помиляється.

Методика «Опиши предмет»

Мета: Перевірити сформованість словникового запасу та вміння описувати предмети за ознаками.

Хід: Дитині показують знайомий предмет (іграшка, фрукт, одяг) і просять описати його. Назвати колір, форму, розмір, з чого зроблений, для чого потрібен.

Оцінювання:

Оцінюється повнота, логічність, точність опису, кількість і якість використаних прикметників, дієслів.

Методика «Хто що робить?» (зв'язок слів у словосполученнях)

Мета: Вивчити розуміння логічних і граматичних зв'язків між словами.

Хід: Педагог називає об'єкт і просить дитину дібрати дію:

- Хлопчик... (грає, читає);
- Кішка... (бігає, спить).

Також використовується ускладнений варіант – дитина сама складає речення: «Хлопчик читає книгу».

Оцінювання:

Оцінюється логічність, правильність побудови словосполучень і речень.

Вивчення *комунікативного компонента* здійснювалося за допомогою методик, які спрямовані на виявлення здатності дитини використовувати мовлення як засіб соціальної взаємодії, брати участь у діалозі, дотримуватись мовленнєвого етикету, орієнтуватися на співрозмовника.

Спостереження за участю в діалозі

Мета: Оцінити активність і адекватність мовленнєвої взаємодії з дорослими та однолітками.

Суб'єкт спостереження: експериментатор.

Об'єкти спостереження: діти старшого дошкільного віку.

Предмет спостереження: мовленнєва взаємодія дітей старшого дошкільного віку.

Хід. Педагог спостерігає за мовленнєвою поведінкою дитини у різних життєвих ситуаціях.

Критерії спостереження:

- чи дитина ініціює діалог;
- чи підтримує розмову;
- чи відповідає на звернення;
- чи враховує партнера (емоції, реакції).

Для отримання даних спостереження проводилося протягом тижня. За кожною дитиною спостерігали не менше 2-3 разів: протягом 15 хвилин. Під час спостереження експериментатор не втручався в діяльність дітей. Фіксували дії випробовуваних, частоту та побудову висловлювань.

Оцінювання:

Записуються частота й якість мовленнєвої взаємодії у картку спостережень (див. дод. Б).

Методика «Зіграємо в магазин» (рольова гра)

Мета: Дослідити мовленнєву активність дитини в умовах соціально-рольової взаємодії.

Хід: Розігрується ситуація «покупець-продавець». Педагог стимулює дитину до використання мовлення у межах ролі.

Оцінювання:

- Чи ініціює дитина мовлення;
- Чи дотримується комунікативних норм;
- Чи розуміє, коли говорити, а коли слухати.

Лінгвістичний компонент охоплює граматичну правильність мовлення, зв'язність, структурну побудову речень, фонетичну правильність (вимову), а також лексико-граматичні навички.

Лінгвістичний компонент вивчався за допомогою таких методик.

Методика «Склади речення»

Мета: Визначити вміння правильно будувати речення, дотримуючись граматичних норм.

Хід: Педагог пропонує слова (2–3 слова або малюнки), а дитина має скласти з них повне речення. Приклади:

- дівчинка, м'яч → «Дівчинка грає з м'ячем»;
- кіт, лежить, килим → «Кіт лежить на килимі».

Оцінювання:

Оцінюється граматична правильність, наявність усіх членів речення, узгодження слів.

Методика «Опиши зображення»

Мета: Оцінити словниковий запас, правильність граматичних структур, зв'язність мовлення.

Хід: Дитині показується сюжетна картинка (наприклад, діти в парку, родина за столом), яку вона повинна описати.

Оцінювання:

- Чи правильно побудовані речення.
- Чи є узгодження слів.
- Чи зв'язні висловлювання.
- Наскільки різноманітні лексичні конструкції.

Таким чином, нами були підібрані діагностичні методики, за допомогою яких ми вивчили сформованість кожного компонента мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку.

Другий напрямок нашого дослідження включав проведення *анкетування педагогів* з метою виявлення їх знань, уявлень і практичного досвіду щодо створення сприятливих умов для розвитку мовленнєвої активності дошкільників, використання сучасних засобів, методів, технологій, які стимулюють мовленнєву активність дітей, спонукають їх до комунікативної взаємодії з іншими. Також нас цікавило питання, чи використовують вихователі мнемотехнічні засоби для активізації мовленнєвої активності дітей, яким методам надають перевагу.

Анкета містить *три блоки* запитань (див. дод. В). У першому блоці міститься загальна інформація стосовно педагога: його освіта, вік, стаж роботи на даній посаді. Запитання другого блоку дозволять отримати інформацію щодо виявлення знань педагогів щодо створення сприятливих умов для розвитку мовленнєвої активності дошкільників. Третій блок містить запитання, що дозволяють з'ясувати рівень обізнаності та практичного застосування мнемотехнік (зокрема мнемотаблиць) у педагогічній діяльності вихователя.

Для обробки та аналізу зібраних матеріалів використано *методи математичної статистики*.

Таким чином, нами підібрані діагностичні методики констатувального експерименту, які дозволять вивчити рівень розвитку мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку та вплив педагогів на мовленнєвий розвиток дітей.

2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження

У процесі дослідження розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку під час констатувального експерименту були враховані виділені нами критерії, що і стало основою для визначення рівнів мовленнєвої активностей старших дошкільників.

Оскільки першим діагностичним методом було *спостереження* за дитиною в природному мовленнєвому середовищі, то проаналізуємо його результати. Діяльність дитини в закладі дошкільної освіти включає різноманітні ігри, заняття, прогулянку та побутові ситуації, які виникають в процесі життєдіяльності. Найкраще можна побачити мовленнєву активність дитини в ігровій діяльності.

У ході спостереження за мовленнєвою активністю дітей старшого дошкільного віку було виявлено як загальні закономірності мовленнєвої поведінки, так і індивідуальні особливості кожної дитини. Спостереження проводилось у різних видах діяльності: під час вільного спілкування, ігор, занять, сюжетно-рольових ігор, роботи в підгрупах тощо. Більшість дітей виявляють ініціативу в спілкуванні як з дорослими, так і з однолітками. Активно ставлять запитання, охоче беруть участь у діалозі, самостійно розгортають висловлювання. Діти здебільшого володіють діалогічною формою мовлення, уміють дотримуватись черговості в розмові, ставити уточнюючі запитання, підтримувати тему. У сюжетно-рольових іграх активно використовують мовлення для створення ігрової ситуації, введення ролей та взаємодії між учасниками гри. Словниковий запас дітей є досить широким, зокрема використовується тематична лексика (сім'я, природа, професії тощо). Спостерігається тенденція до вживання прикметників, прислівників, складних речень.

Окремі діти демонструють низький рівень мовленнєвої активності: рідко ініціюють розмову, відповідають коротко, не завжди дотримуються логіки висловлювань. Мають труднощі у мовленні, зокрема при переказі або описі подій (порушення послідовності, неповнота висловлювань). В деяких

дітей наявні проблеми зі звуковимовою: заміни або спрощення звуків, особливо шиплячих та сонорних. Спостерігається недостатня емоційна виразність мовлення у частини дітей, що ускладнює комунікацію з однолітками.

Було виявлено, що більшість дітей вступають у мовленнєву взаємодію один з одним, активно спілкуються, інша частина дітей здебільшого за ініціативи дорослого.

Проаналізувавши результати спостереження, ми визначили, що 20 % дітей продемонстрували вміння активно взаємодіяти один з одним, логічно висловлювати свої думки, правильно вживати граматичні форми.

55 % дітей вступають в мовленнєву взаємодію переважно за ініціативою дорослого або однолітка, рідше – за власної ініціативи. Демонструють вміння висловлювати свої думки, але часто не дотримуються логіки, спостерігаються граматичні помилки у словах, часто порушується зв'язність висловлюваного.

І решта – 25 % не проявляють мовленнєву активність під час спілкування, відсутня самостійність та ініціативність, постійно потребують заохочення з боку педагога. Відсутні вміння логічно висловлювати свої думки, допускають граматичні та синтаксичні помилки у висловлюваннях

Отже, результати спостереження свідчать про те, що загалом старші дошкільники мають достатній рівень мовленнєвої активності, який відповідає віковим нормам. Водночас наявність індивідуальних труднощів вимагає цілеспрямованої педагогічної підтримки, зокрема: організації мовленнєво розвивального середовища; стимулювання дітей до самостійного висловлювання думок; використання ігор на розвиток зв'язного мовлення та словникового запасу.

Наступна *методика «Хочу поговорити» (модифікована гра-тест)* дала можливість виявити рівень потреби дитини у мовленнєвій взаємодії. Методика проводилася індивідуально у формі ігрової ситуації, в якій дитині пропонувалося уявити, з ким вона хотіла б поговорити, про що, які візуальні

стимули (зображення, ситуації) варто використати, щоб стимулювати комунікативну активність.

Кількісний розподіл результатів (за умовною шкалою):

Високий рівень потреби у мовленнєвій взаємодії — 18 % дітей;

Середній рівень — 58 % дітей;

Низький рівень — 26 % дітей.

Діти, віднесені до високого рівня, охоче вступали в контакт, проявляли ініціативу в обговоренні різних тем, вигадували ситуації для діалогу. Їх висловлювання були розгорнутими, емоційно забарвленими, з елементами фантазії. Такі діти мають високий рівень потреби у мовленнєвій взаємодії, легко адаптуються до нових умов спілкування.

Діти середнього рівня включалися в гру після стимулювання або запитань з боку дорослого. Їх мовлення було достатньо змістовним, однак ініціатива проявлялася вибірково — переважно в знайомих або безпечних темах. Такий рівень є типовим для більшості дошкільників і вказує на наявність базової потреби у мовленнєвій взаємодії, яка може бути розвинута за відповідних умов.

І діти низького рівня не проявляли ініціативи, відповідали стисло, з труднощами добирали теми для розмови. Часто мовчали, уникали контакту або звертали увагу на предмети, а не на спілкування. Це може бути зумовлено як особистісними особливостями (загальна замкнутість, тривожність), так і низькою мотивацією до мовленнєвої взаємодії.

Таким чином, переважна частина дітей демонструє середній рівень потреби у мовленнєвій взаємодії, що свідчить про сформовану комунікативну мотивацію та готовність до мовленнєвої діяльності. Окремі діти з низьким рівнем потреби у спілкуванні потребують індивідуальної уваги педагогів і психологів. Рекомендується створення ситуацій емоційно комфортного спілкування, використання ігор-запрошень до діалогу, ігор-драматизацій.

Методика довела свою ефективність у виявленні рівня мовленнєвої ініціативності та може бути використана як діагностичний інструмент на початку навчального року.

Наступна *методика «Назви одним словом» (на класифікацію)* спрямована на вивчення таких показників, як словниковий запас, розуміння значення слів, уміння ставити й відповідати на запитання, логічність мовлення та побудова висловлювань. Дітям пропонувалися набори слів (наприклад: яблуко, груша, банан; кіт, собака, корова тощо) з проханням назвати ці предмети одним узагальнюючим словом (фрукти, тварини тощо). Кількість правильних відповідей фіксувалася.

Таблиця 2.2.

Кількісний розподіл результатів (за трьома рівнями):

№	Рівень	Кількість дітей (%)
1	Високий	24
2	Середній	52
3	Низький	24

Отже, більшість дітей володіють базовими навичками класифікації та узагальнення, що є важливою передумовою для розвитку мовленнєвої активності. У дітей з низьким рівнем виявлено труднощі у виділенні істотних ознак предметів та словесному позначенні узагальнюючих понять. Це потребує цілеспрямованої педагогічної роботи: включення в освітній процес більше ігор на узагальнення та класифікацію; розвиток активного словника; використання завдань на логічне мислення.

Методика «Опиши предмет» передбачала вивчення сформованості словникового запасу та вміння описувати предмети за ознаками. Дітям пропонувалися предмети (реальні або зображення), наприклад: яблуко, м'яч, стілець, лялька, тощо. Завдання — описати предмет так, щоб інша людина могла його впізнати без називання.

Розподіл результатів:

- Високий рівень мовленнєвого опису — 16 % дітей.

- Середній рівень — 58 % дітей.
- Низький рівень — 26 % дітей.

Діти, які були віднесені до високого рівня, будують зв'язні, логічні, розгорнуті описи. Використовують широкий словниковий запас: називають форму, колір, розмір, матеріал, функцію предмета. Наприклад: «Це круглий, червоний м'яч, він середнього розміру, зроблений із гуми, ним грають діти на вулиці». Висловлювання повне, емоційно забарвлене.

Дошкільники середнього рівня демонстрували опис частково розгорнутий, іноді непослідовний або дитина потребувала навідних запитань. Наприклад: «Це м'яч, він червоний, ним граються». Вживання прикметників є, але обмежене, опис неповний. Мовлення загалом зв'язне, однак словниковий запас ще потребує розвитку. Опис дітей низького рівня недостатній, одноманітний, фрагментарний. Часто обмежується однією ознакою або спробою назвати предмет («він червоний», «це для гри», «круглий»). Мовлення бідне, дитина не володіє послідовною структурою опису, може губитися в поясненні.

Отже, більшість дітей (високий і середній рівні) мають базові навички описового мовлення, однак потребують подальшого вдосконалення умінь структурувати висловлювання, збагачувати лексичний запас. Діти з низьким рівнем потребують індивідуальної підтримки у формуванні зв'язного мовлення та в активізації описової лексики.

Аналіз методики *«Хто що робить?»* показує, що частина дошкільників правильно та швидко встановлюють зв'язки між словами, добирають дієслова відповідно до суб'єкта дії, вживають різноманітні граматичні конструкції. Інша частина дітей потребують допомоги, допускають окремі граматичні помилки, але загалом правильно будують словосполучення. І було виокремлено групу дітей, які не розуміють завдання або відповідають без урахування граматичних зв'язків, плутають дії, неправильно узгоджують дієслова з іменниками. Визначено наступні кількісні показники: до високого рівня віднесено 16%, середнього – 58% і низького – 26 % дітей.

Вивчаючи комунікативний компонент, було використано *спостереження за дітьми під час діалогу*.

За результатами спостереження встановлено, що більшість (60 %) дітей виявляють помірну мовленнєву активність. Часто відповідають на запитання дорослого, але рідко ініціюють розмову самостійно. У спілкуванні з однолітками охочіше беруть участь у грі, ніж у вербальній взаємодії. Висловлювання в основному зрозумілі, однак спостерігаються граматичні помилки. В діалозі потребують додаткових стимулів (запитання, підказки). 18% дошкільників ініціюють діалог; підтримують розмову; вчасно відповідають на звернення. 22 % дошкільників не проявляють активності під час мовленнєвої взаємодії. Такі діти потребують підтримки в розвитку ініціативи мовлення та в формуванні навичок діалогічного спілкування, зокрема з ровесниками. Доцільно використовувати ігрові методи стимулювання діалогу та вправи на розвиток мовленнєвої активності.

Під час проведення наступної методики *«Зіграємо в магазин»* було встановлено, що під час гри «Магазин» більшість дітей із задоволенням приймали роль продавця. Проявляли ініціативу: самостійно запрошували покупців, пропонували товари, розраховували «покупців». Використовували тематичну лексику та мовленнєвий етикет: «будь ласка», «вам зважити?», «сплачуйте на касі». Мовлення дітей зв'язне, логічне, однак іноді спостерігалось повторення стійких фраз. Діти активно підтримували діалог, відповідали на запитання, самостійно вигадували нові ситуації (наприклад, акція, знижка, закінчення товару). Такі діти демонстрували позитивне ставлення до партнерів. Інша частина дітей не проявляли мовленнєвої активності, потребували допомоги вихователя при розподілі ролей, мали значно менший запас слів тематичної лексики. І було виокремлено незначний відсоток дошкільників, які взагалі не проявляли інтерес до гри, не вступали у мовленнєву взаємодію.

Для вивчення лінгвістичного компонента, нами були проведені такі *методики «Склади речення» і «Опиши зображене»*.

Результати методики *«Склади речення»* засвідчили, що 18% дошкільників склали речення граматично правильно, використовували різноманітну лексику (дієслова, прикметники, прислівники). Слова узгоджували за родом, числом, відмінком, логічно та послідовно висловлювали свою думку. Речення використовували прості та ускладнені. 54% дітей у своїх реченнях допускали окремі граматичні помилки, мали місце незначні порушення узгодження. Дошкільники використовували лише прості речення, іноді порушуючи послідовність або логіку викладу думки. І 28% дітей склали переважно граматично неправильні речення, мали обмежений словниковий запас, спостерігалися повтори, неточності. Речення прості, короткі, висловлювання фрагментарні без логічного зв'язку. Виходячи з результатів, можна зробити висновок, що більшість дошкільників мають середній рівень сформованості лінгвістичного компонента.

Аналіз результатів методики *«Опиши зображене»* дає можливість оцінити правильність побудови речення, узгодження слів у реченні, зв'язність висловлювання, різноманітність лексичних конструкцій. Нами визначено три рівні сформованості лінгвістичного компонента. До високого рівня віднесено 16% дошкільників, які демонструють вміння описувати об'єкти, події, мають багатий словниковий запас, граматично правильне мовлення, здатні до зв'язної комунікації. 58% дітей мають середній рівень. Їх мовленнєві навички на етапі становлення; потребують подальшого розвитку, особливо в аспекті лексичного збагачення і граматичної побудови. Решта дошкільників (26%) перебувають на низькому рівні розвитку лінгвістичного компонента. Зв'язне мовлення дітей не сформоване, мають обмежений словниковий запас, слабку мовленнєву ініціативу. Такі діти потребують додаткових педагогічних впливів.

Підсумовуючи результати обох методик, можна зазначити, що лінгвістичний компонент старших дошкільників сформований на середньому рівні.

Окреслені нами критерії й показники виступили підґрунтям для виокремлення рівнів сформованості мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку: *високий, середній, низький*.

Таблиця 2.3.

Кількісна характеристика рівнів сформованості мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку

<i>Рівні мовленнєвої активності</i>	% дошкільників
<i>Високий</i>	18 %
<i>Достатній</i>	56 %
<i>Низький</i>	26 %

Отже, більшість дітей (56%) знаходяться на середньому рівні розвитку мовленнєвої активності. 18% дітей мають високий рівень розвитку мовленнєвої активності, що дозволяє їм вільно вступати у мовленнєву взаємодію, складати різні типи речень. І 26% дошкільників перебувають на низькому рівні, внаслідок чого відчувають труднощі при спілкуванні, складанні речень. Такі діти потребують виховного впливу з боку педагогів та батьків.

Проаналізувавши відповіді педагогів на запитання анкети, можна зазначити, що вихователі мають відповідну фахову освіту і достатній стаж роботи, що підтверджує їхню професійну компетентність. Вихователі визнають важливість мовленнєвої активності як передумови загального розвитку дитини, її соціалізації та когнітивного зростання. 80% респондентів вказали, що розвиток мовлення є пріоритетним напрямом їх роботи. Водночас, спостерігається певна розбіжність між теоретичним усвідомленням і практичним втіленням.

Відповідаючи на запитання другого блоку «Виявлення знань педагогів щодо створення сприятливих умов для розвитку мовленнєвої активності дошкільників», то майже всі педагоги зазначили, що намагаються створювати відповідні умови для розвитку мовленнєвої активності. Більшість опитаних вихователів продемонстрували загальне уявлення про інноваційні підходи, такі як: використання інтерактивних ігор, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), театралізованої діяльності, методу проектів. Однак лише 30% педагогів змогли навести конкретні приклади впровадження цих технологій у власній практиці, що свідчить про обмеженість у практичному застосуванні отриманих знань.

Вихователі зазначили, що широко використовують сучасні інноваційні засоби для розвитку мовленнєвої активності дітей. Регулярно створюють мовленнєве розвивальне середовище (мовленнєві осередки, куточки, картотеки завдань тощо).

Вивчаючи рівень обізнаності та практичного застосування мнемотехніки у педагогічній діяльності вихователя, було встановлено, що 68% педагогів використовують мнемотехніку з метою розвитку мовленнєвої активності дітей. Однак, залишається певний відсоток вихователів, які мають недостатній рівень знань щодо даної технології. Відповіді вихователів були наступні: «Не маю достатньої підготовки для ефективного використання мнемотехнік», «Бракує прикладів, схем, інструкцій, які можна було б використовувати на практиці.». Частина педагогів виділила складність в індивідуалізації, зазначивши, що «Не всі діти однаково сприймають образи,

символи та асоціації.», «Деяким дітям складно зрозуміти логіку мнемотаблиць або піктограм», а також труднощі у підборі матеріалу: «Потрібно багато часу, щоб створити мнемотаблицю під певну тему або вірш.», «Не завжди можна знайти відповідні візуальні образи до складних понять». Також педагогами було відмічено обмежені технічні можливості: «Немає відповідного обладнання (принтера, ламінатора), щоб виготовити наочність», «Обмежені можливості щодо використання цифрових мнемозасобів». Практично всі педагоги відмітили брак часу для підготовки матеріалу і проведення заняття: «Щоб підготувати і якісно провести заняття з використанням мнемотехніки, потрібно багато часу».

Таким чином, більшість педагогів активно використовують мнемотехніку для розвитку мовленнєвої активності старших дошкільних, але водночас зазначають, що основними складнощами у використанні мнемотехніки є дефіцит методичної бази, індивідуальні особливості дітей, труднощі з підготовкою матеріалу та обмеження ресурсів, велике навчальне навантаження, обмежений доступ до сучасних засобів навчання. 50% респондентів висловили зацікавленість у проходженні курсів з інноваційних технологій розвитку мовлення, участі у майстер-класах, тренінгах, обміні досвідом. Враховуючи той факт, що не всі педагоги використовують мнемотехніку для розвитку мовленнєвої активності дошкільників, пропонуємо розроблену нами систему роботи щодо розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку використовуючи мнемотехнічні засоби.

2.3. Система роботи щодо розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки

Результати констатувального етапу експерименту показали, що більшість старших дошкільників перебувають на середньому рівні розвитку мовленнєвої активності, а 26% мають низький рівень. Це дає нам підставу для розробки системи роботи щодо поліпшення даного процесу у дітей. Питання використання мнемотехніки для розвитку мовленнєвої активності дошкільників розглядалося в наукових дослідженнях ряду українських педагогів, зокрема в контексті: зв'язного мовлення; формування лексико-граматичної компетентності; підготовки до навчання грамоти; корекційної роботи з дітьми з ООП.

Теоретичний аналіз наукових досліджень А.Богущ, К.Крутій, Н.Малюги, Н.Гавриш, С.Козачук, Л.Мар'яненко, Т.Піроженко, Л.Соловйової, І.Назаренко, Л.Бутузової, А.Закревської, Н.Луцан та отримані нами результати експериментального дослідження уможливили визначення педагогічних умов розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки: *створення мовленнєвого середовища, збагаченого мнемозасобами; систематичне та цілеспрямоване використання мнемотехніки в освітньому процесі; диференційований підхід до вибору мнемозасобів; підвищення професійної компетентності педагогів.*

Педагогічні умови розвитку мовленнєвої активності дошкільників засобом мнемотехніки – це сукупність спеціально створених умов у освітньому процесі, які забезпечують ефективне використання мнемотехнічних прийомів для стимулювання мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

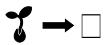
Педагогічна умова «Створення мовленнєвого середовища, збагаченого мнемозасобами» включає використання наочних мнемотаблиць, символів, схем, моделей; наявність у групі дидактичного матеріалу з використанням мнемотехніки (картки, таблиці, ілюстрації, піктограми тощо);

організацію простору для мовленнєвої творчості (куточки переказу, творчої розповіді тощо).

Реалізуючи першу педагогічну умову, доцільно використовувати:

1. **Мнемотаблиці для переказу казок або оповідань.** Це таблиці з малюнками-символами, які замінюють сюжетні елементи тексту.

Наприклад, переказування казки «Ріпка»:

					Діти, дивлячись
					на картинки,
					відтворюють сюжет за
					логікою подій.
Дід	Баба	Внучка	Жучка	Кішка	
				Мишка	Тягнуть ріпку

Дід

Жучка

Мишка

Відгадування загадок з використанням мнемотаблиць (див. дод. Г).

2. Символи для побудови речень

Це зображення або піктограми, що відповідають частинам мови чи ролям у реченні.

Хлопчик біжить за

собакою

- – підмет
- – присудок
- – додаток

Такі схеми використовуються для вправ на побудову речень і їх трансформацію.

3. Мнемосхеми для опису предмета

Це зображення структури розповіді-опису:

- Що це? (Назва предмета) ?
- Який він? (Ознаки) ?
- З чого зроблений?
- Де знаходиться / де використовується?

Наприклад, дитина бачить яблуко і, орієнтуючись на блоки, говорить: «Це яблуко. Воно червоне, кругле, соковите. Створене природою. Росте на дереві в саду» (див. дод. Д).

4. Моделі для складання розповіді за серією сюжетних картинок

Діти отримують послідовність з 4–5 зображень, а мнемомодель допомагає скласти зв'язну розповідь:

Схема:

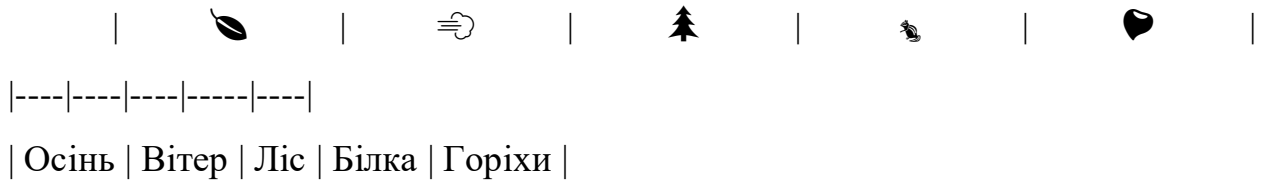
 Початок → Що сталося → Кульмінація → Розв'язка → Висновок

Наприклад, серія «Як хлопчик загубив і знайшов рукавицю» — дитина опирається на сюжетні опори + схему для усного переказу.

5. Таблиці для вивчення віршів

Слова з вірша замінюються піктограмами або символами, які викликають асоціацію.

Наприклад:

Такі таблиці допомагають дітям швидше запам'ятати текст.

6. Мнемоквадрати.

Мнемоквадрати в навчанні можуть використовуватися окремо, наприклад, в різних іграх на придумування загадок, або складатися в мнемотаблиці. Використовуються для складання опису; міні-розповіді; пригадування логічної послідовності.

7. Мнемодоріжки.

Мнемодоріжки – це графічні схеми, які використовують для розвитку мовленнєвої активності дошкільників. Вони допомагають дітям запам'ятовувати та відтворювати інформацію, зокрема, вірші, казки, перекази. Мнемодоріжки базуються на асоціаціях, що полегшують процес запам'ятовування та роблять його більш цікавим. Це послідовність піктограм або схем, які відображають логіку розповіді (наприклад, опис явища природи: дощ, сніг, вітер).

Завдання для дошкільників розміщують в порядку збільшення складності, тобто в них використовують принцип - від простого до більш складного. Розпочинати роботу слід з найпростіших мнемоквадратів («Розповідь про Україну», «Прислів'я моралі»); потім переходити до мнемодоріжок («Ланцюжок живлення», «Як прийшла їжа до нас»); і пізніше - до використання - мнемотаблиць («Розповідь про повітря», вивчення віршів, переказ казок, опис предметів) [44].

Моделювання авторської казки Сіренко Ольги Володимирівни

«Зоряна казка»

В одному королівстві жило-було Сонечко. Воно обігрівало Землю. Сонечко зустріло Місяця, і вони потоваришували та стали удвох господарювати на небі. Вони один одного любили, і в них народилися діточки-зірочки схожі на маленькі намистинки, які прилипли до неба.

Сонечко сказало Місяцю, що воно буде господарювати вдень, а Місяць вирішив господарювати вночі. 93 Вранці мама Сонечко дарувала усім тепло, все оживало і раділо їй. А коли наставала темна ніч, всі діточки-зірочки виблискували на небі та затихали під лагідну пісеньку свого батька Місяця. Місяць не відходив від Землі, обертався навколо неї і освітлював її по-різному: то круглим, наче апельсин, боком, то тільки половинкою, а то і серпиком виглядав. Так жили вони і живуть до сих пір у мирі та злагоді. А ми завжди спостерігаємо за ними і любуємось їхньою красою. Ось і казочці кінець. А хто слухав – молодець! Потім даємо дітям завдання: спробуй прочитати казку за картинками-символами [17, с.92-93].

ЗОРЯНА КАЗКА

Забезпечення другої педагогічної умови *систематичне та цілеспрямоване використання мнемотехніки в освітньому процесі* буде здійснюватися педагогами при інтеграції мнемотехнічних прийомів у різні види діяльності (мовленнєва, пізнавальна, художньо-продуктивна, ігрова).

Інтеграція мнемотехнічних прийомів у різні види діяльності дошкільників — це ефективний спосіб підвищення мовленнєвої активності, розвитку пам'яті, мислення та уяви. Нижче подано приклади, як це може реалізовуватися в мовленнєвій, пізнавальній, художньо-продуктивній та ігровій діяльності:

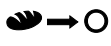
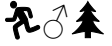

Мовленнєва діяльність

- Використання мнемотаблиць, схем, символів для переказу казок, віршів, опису предметів чи подій.
- Складання розповідей за опорними зображеннями (мнемодоріжками).
- Використання піктограм для вивчення нових слів чи граматичних конструкцій.

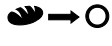
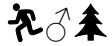

Приклад:

- Переказ казки «Колобок» за мнемотаблицею: кожна подія зображена символом (колобок – круг, лисиця – мордочка лисиці тощо).

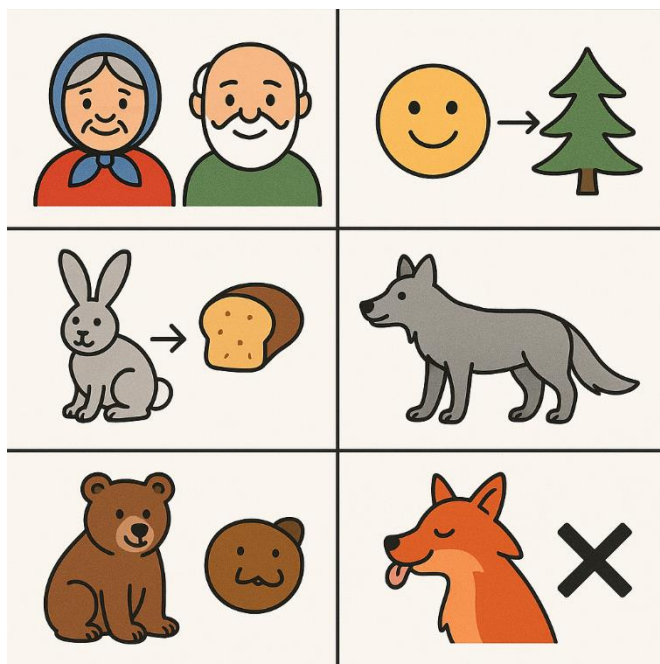
Мнемотаблиця до казки "Колобок"

								
Баба	Дід	Спекли колобка	Колобок утік до лісу	Зустрів зайця	Зустрів вовка	Зустрів ведмедя	Зустрів лисичку	Лисичка з'їла

Пояснення:

- Баба, Дід — головні персонажі, які печуть Колобка.
- — замісили тісто, спекли Колобка.
- — Колобок утік з дому до лісу.
- — послідовність зустрічей з тваринами.
- — Лисиця з'їла Колобка (сумний фінал).

Таблицю можна роздрукувати, вирізати символи, прикріпити на фланелеграф або викладати на дошці/столі, переказуючи казку.

Регулярне застосування мнемотаблиць у роботі над переказом, вивченням віршів, формуванням зв'язного мовлення. сприятиме розвитку мовленнєвої активності старших дошкільників.

Пізнавальна діяльність

Мнемотехніка допомагає структурувати навчальну інформацію (наприклад, вивчення пори року, днів тижня, частин доби). Застосовувати асоціативні схеми для запам'ятовування фактів або послідовностей.

Приклад:

- Таблиця з символами до теми «Пори року»: сніжинка – зима, квітка – весна, сонце – літо, листок – осінь.
- Мнемоквадрат «Овочі» (кожна клітинка — символ овоча, його колір, де росте, форма).

Мнемотаблиця "Пори року"

има есна іто сінь

Під кожною іконкою можна додати: погоду, одяг, свята, приклади рослин чи явищ.

Дітям пропонується скласти розповіді за таблицею та класифікувати предмети за порами року.

Класифікація предметів за порами року

 Зима	 Весна	 Літо	 Осінь
Сніжинка	Підсніжник, тюльпан	Сонцезахисні окуляри	Жовтий/червоний листок
Санчата	Пташка (повертається з вирію)	Панамка	Парасолька, плащ
Ковзани	Зелене листя	Морозиво	Гриби
Шапка, рукавиці, шарф	Веселка	Пляж, море	Каштани
Ялинка	Парасолька (весняні дощі)	Купальник	Шкільне приладдя (початок навчального року)
Новорічні прикраси	Ґрунт, насіння для саду	Качелі, гойдалки	Вітер
Гарячий чай	Бруньки на деревах	Ягоди (полуниця, малина)	Гарбуз
Сніговик	Велосипед	Комарі, метелики	Урожай (яблука, груші, морква)

Художньо-продуктивна діяльність

Дітям пропонується створити малюнки за мнемосодами (перетворення образу в графічний символ). Діти малюють картину за символічною мнемосхемою казки. Наступним етапом дошкільники роблять аплікацію до казки «Ріпка» за зразком мнемодоріжки.

Мнемотабліця «Малюємо казку» (казка "Колобок")

○ 🐱 □
 К В Л

олобок аєць овк едмідь исиця

Діти створюють малюнок або аплікацію з усіма героями за схемою. Вибирають героя та виготовляють його з пластиліну.

Ігрова діяльність

Дітям пропонуються ігри з картками-пиктограмами, мнемосхемами («Впізнай героя», «Склади історію»).

Гра «Впізнай героя» за допомогою карток-пиктограм

Мета: Розвивати мовленнєву активність, пам'ять, уяву, вміння робити опис та робити логічні висновки за мнемосхемами (пиктограмами).

Матеріали:

Картки з пиктограмами героїв казок або відомих історій (наприклад: 🐱, 🐶, 🧒, 🧒, 🐱, 🐾, □, 🧒, 🧒, □♂, □).

Картки з предметами, що пов'язані з героями (наприклад: капелюх чарівника, ріпка, колобок, яблуко, кошик, ключ тощо).

Учасники: 2–8 дітей (можна грати в парах або в групі, з вихователем як ведучим).

Правила гри:

Варіант 1: «Опиши — впізнай»

1. Ведучий (або дитина) бере пиктограму героя і не показує іншим.
2. Описує героя словами, не називаючи його прямо (наприклад: «Цей герой живе в лісі, має гострі вушка та хвіст. Він хитрий...»).
3. Інші діти мають впізнати героя і показати відповідну пиктограму.

Варіант 2: «Збери героя»

1. Діти отримують набір предметів у вигляді пиктограм (наприклад: капелюх, паличка, зірочка).
2. Завдання — впізнати, якому героєві це належить (відповідь: чарівник).

3. Після впізнавання — скласти про нього невеличку розповідь або пригадати казку.

Приклади піктограм і героїв:

| □ + 🎵 + 👤 | — Лисиця з казки «Колобок» | 🐻 + 🍯 + 🐻 | — Ведмідь і Маша | 🐱 + 🧠 + 👤 | — Вовк з «Червона Шапочка» | 🧐 + 🧠 + 🌱 + □ | — Дід, баба і ріпка | 🧒 + 👠 + 🐣 | — Попелюшка

Доцільно організовувати сюжетно-рольові ігри за мнемосценарієм (наприклад, казка у схемах — діти «оживляють» символи).

Мнемотаблиця для гри «Склади історію»

	:	□	
	(X	C
Машина		онце	лопчик
		обака	ощ ім

Хід гри:

Дитина витягує 3–5 символів і придумує історію.

Колективна гра: кожна дитина додає речення до історії за символом.

Рольова гра «У магазині» з картками-продуктами, де кожен продукт позначений символом (молоко — крапля, хліб — прямокутник тощо).

Інтеграція мнемотехніки підвищує інтерес до навчання, стимулює активне мовлення і розвиток логічного мислення, підходить для дітей із різним рівнем розвитку — як нормативного, так і з труднощами в мовленні.

Педагогічна умова **диференційований підхід до вибору мнемозасобів** передбачає врахування індивідуальних особливостей дітей (вікові, мовленнєві, пізнавальні здібності) та застосування різних видів мнемотехніки відповідно до типу пам'яті дитини (зорової, слухової, моторної тощо).

Індивідуальні особливості дитини є ключовим критерієм при виборі мнемозасобів для розвитку мовленнєвої активності старших дошкільників. Врахування цих особливостей дозволяє зробити навчання більш ефективним, доступним та цікавим для кожної дитини.

Педагоги мають враховувати:

1. Рівень мовленнєвого розвитку:

Малий словниковий запас — використовуються піктограми з підписами, мнемосхеми з простими зображеннями.

Сформованість мовлення на високому рівні— залучаються складні мнемодоріжки, завдання на складання історій за символами.

2. Сприймання дітей (сенсорний тип):

Візуали — краще сприймають яскраві мнемотаблиці, піктограми, схеми.

Аудіали — їм підходять усні описові мнемотехніки (описи за ключовими словами).

Кінестетики — використовуються рухливі ігри з картками, мнемоігри, аплікації.

3. Індивідуальні труднощі та потреби: порушення мовлення — використовуються мнемотехніки для: автоматизації звуків; граматичних форм; фразового мовлення.

4. Інтереси дитини.

Якщо дитина любить тварин, транспорт чи казки — підбір мнемозасобів за темою значно підвищує її мовленнєву активність.

Отже, врахування індивідуальних особливостей дитини дає змогу: адаптувати складність завдань; уникнути перевантаження; підтримати мотивацію; активізувати мовлення природним шляхом.

Педагогічна умова ***підвищення професійної компетентності педагогів передбачає*** підготовку вихователів до використання мнемотехніки (тренінги, майстер-класи, методичні об'єднання) та ознайомлення з сучасними методиками і практиками застосування мнемотехніки.

Підготовка вихователів до використання мнемотехніки в освітньому процесі є надзвичайно важливим етапом упровадження цієї ефективної методики для розвитку мовленнєвої активності дошкільників. З метою ознайомлення вихователів з сучасними методиками і практиками застосування мнемотехніки для розвитку мовленнєвої активності дошкільників пропонуємо наступні форми роботи.

1. Тренінги з розвитку професійної компетентності.

Мета: Ознайомити педагогів із теоретичними основами мнемотехніки; навчити створювати й використовувати різні типи мнемозасобів (таблиці, схеми, піктограми). Розвинути навички аналізу мовленнєвих труднощів дітей і добору відповідних мнемоприйомів.

Приклади тем тренінгів:

- «Мнемотехніка в дії: як активізувати мовлення дошкільників» (див. дод. Ж)..
- «Візуальне мислення та символіка в розвитку зв'язного мовлення» див.дод.З).
- Як навчити дітей переказу за мнемотаблицею» (див.дод. К).

2. Майстер клас на тему: «Мнемотехніка як засіб для розвитку мовлення дітей» (див.дод.Л).

Мета: Поповнити знання учасників майстер класу про можливості використання прийомів мнемотехніки під час формування мовленнєвої компетентності дошкільників; створити оптимальні умови для рефлексії та інтегрованого обміну думками, самовираженням; сприяти розвитку професійних якостей педагогів; викликати бажання співпрацювати для досягнення спільної мети.

3. Тематика методичних об'єднань.

1. Теоретичні засади мнемотехніки в роботі з дошкільниками.

Мета: Ознайомити з основами мнемотехніки, її принципами та ефективністю.

Форми роботи: лекція, відеопрезентація, обговорення кейсів.

2. Мнемотаблиці як засіб розвитку зв'язного мовлення.

Практичне заняття з демонстрацією створення мнемотаблиць. Робота в групах: створення власних таблиць до казок, оповідань, віршів.

3. Ігрові методи з використанням мнемотехніки

Мета: Навчити використовувати мнемотехніку у сюжетно-рольових, дидактичних іграх. Можна об'єднати використання мнемотехніки з іншими видами діяльності (музичною, художньою тощо).

4. *Круглий стіл: Вплив мнемотехніки на мовленнєвий розвиток дошкільника.*

Мета: Обмін досвідом між педагогами. Виступи з презентаціями власних напрацювань.

Важливого значення для *підвищення професійної компетентності педагогів з даної проблема* набуває самоосвіта. Це читання науково-методичної літератури; перегляд відеоуроків і вебінарів на освітніх онлайн-платформах.

Вагомого значення набувають інтерактивні онлайн-курси і вебінари, зокрема, тематичні курси з мнемотехніки. Після відвідування яких вихователі отримують сертифікати підвищення кваліфікації.

Радимо опрацювати навчально - методичний посібник Г. Чепурного «Освітня мнемотехніка», вивчити передовий педагогічний досвід педагогів: С.Коробчук, С. Худик, Ю. Серветник, переглянути вебінари за рекомендацією Геннадія Чепурного у групі «Мнемотехніка: дошкілля».

Таким чином, підвищення кваліфікації вихователів з використання мнемотехніки для розвитку мовленнєвої активності дітей дошкільного віку передбачає навчання педагогів ефективним методам та прийомам, які ґрунтуються на використанні образного мислення та асоціацій для полегшення запам'ятовування та відтворення інформації дітьми. Це сприяє покращенню мовленнєвих навичок, розширенню словникового запасу та розвитку зв'язного мовлення у старших дошкільників.

Розроблена нами система робота з використанням вищенаведених засобів мнемотехніки, сприятиме оптимізації педагогічної діяльності щодо розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Розроблена методика констатувального експерименту забезпечила визначення рівнів розвитку мовленнєвої активності старших дошкільників.

Діагностичними методами виступили: *спостереження за дитиною в природному мовленнєвому середовищі, діагностичні методики на визначення мовленнєвої активності дошкільників, анкетування педагогів; математичні і статистичні методи дослідження.*

Узагальнивши наукові дослідження провідних вчених, нами були виділені компоненти, критерії та показники сформованості мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку. Компонентами виступили: *мотиваційний, когнітивний, комунікативний, лінгвістичний.* До кожного компонента визначені критерії та їх показники, а саме: наявність бажання та інтересу дитини до мовленнєвого спілкування; рівень мовленнєвого розвитку, пов'язаний із пізнавальною діяльністю; здатність дитини використовувати мовлення як засіб спілкування; мовленнєва правильність і структурна організація мовлення.

На основі розроблених критеріїв та їх показників, нами було визначено рівні мовленнєвої активності старших дошкільників: *високий, середній, низький.* Результати проведеного дослідження показують, що більшість дошкільників (56%) демонструють середній рівень сформованості мовленнєвої активності, 18% дітей мають високий рівень, що забезпечує їм вільне спілкування і 24 % - низький, внаслідок чого відчувають труднощі при комунікативній взаємодії, переказуванні зв'язних текстів.

Анкетування вихователів засвідчує, що всі педагоги створюють умови для розвитку мовленнєвої активності дошкільників. Більшість педагогів активно використовують мнемотехніку для розвитку мовленнєвої активності старших дошкільних, але водночас зазначають, що основними складнощами у використанні мнемотехніки є дефіцит методичної бази, індивідуальні особливості дітей, труднощі з підготовкою матеріалу та обмеження ресурсів, велике навчальне навантаження, обмежений доступ до сучасних засобів навчання. 50% респондентів висловили зацікавленість у проходженні курсів з

інноваційних технологій розвитку мовлення, участі у майстер-класах, тренінгах, обміні досвідом.

Нами визначено педагогічні умови, забезпечення яких сприятиме розвитку мовленнєвої активності старших дошкільників: *створення мовленнєвого середовища, збагаченого мнемозасобами; систематичне та цілеспрямоване використання мнемотехніки в освітньому процесі; диференційований підхід до вибору мнемозасобів; підвищення професійної компетентності педагогів.* До кожної педагогічної умови, розписано систему роботи з дітьми щодо розвитку мовленнєвої активності з використанням засобів мнемотехніки.

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведення дослідження, ми прийшли до таких висновків за висунутими у дослідженні завданнями.

За першим завданням:

Проаналізувавши наукову літературу, ми з'ясували, що мовленнєва активність є важливою складовою для мовленнєвого розвитку дошкільника та підготовки до школи. Науковці доводять, що саме в старшому дошкільному віці інтенсивно розвивається мовленнєва активність, оскільки діти прагнуть вступати у мовленнєву взаємодію з дорослими та однолітками. Висловлювання старших дошкільників стають поширеними, логічними, вирізняються інформативністю.

Під мовленнєвою активністю більшість авторів розуміють стійку властивість особистості дитини, що виявляється: у здатності сприймати і розуміти мовлення оточуючих; у самостійному, різноманітному, ініціативному використанні мовлення у практиці спілкування; в активному володінні мовленням.

За другим завданням:

Розвиток мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку досягає найвищого рівня, що виражається в оволодінні правильним складом та вимовою звуків, розширеним словником, сформованими навичками монологічного та діалогічного мовлення. Відбувається засвоєння грататично правильного мовлення, що дозволяє дітям більш точно і виразно висловлювати свої думки; формується здатність до самостійних розповідей, переказів, висловлення власних думок, обговорення подій. Дошкільники здатні до взаємної розмови, обміну думками та ідеями, допитливості та прояву ініціативи у спілкуванні.

Мовленнєва активність старших дошкільників розвивається ефективно в умовах цілеспрямованого впливу — через ігрову, комунікативну та творчу діяльність, що враховує індивідуальні особливості дітей. Важливо створювати умови для активного мовлення, використовуючи різні методи та прийоми, такі як ігри, дидактичні вправи, читання, переказування казок та

інші. Створення розвивального мовленнєвого середовища є важливим чинником розвитку мовленнєвої активності дошкільників.

За третім завданням:

Одним із ефективних засобів розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку є використання мнемотехніки. Мнемотехніка відображає реальний світ за допомогою різних символів і знаків, використовує природні механізми пам'яті мозку дитини і дозволяє повністю контролювати процес запам'ятовування, збереження і пригадування інформації. Засоби мнемотехніки спрямовані на активізацію пізнавальних процесів дітей, закріпленні та уточненні знань з тієї чи іншої теми.

Мнемотехніка виступає системою спеціальних стимулів, що формують правильне вмотивоване монологічне мовлення в дітей, у дитини виникає необхідність говорити, пояснювати, відповідати, порівнювати, розповідати, висловлювати свою думку, аргументувати свій погляд, використовуючи монологічне мовлення, що є необхідною умовою забезпечення активної мовленнєвої практики дітей дошкільного віку. Активне застосування даної техніки допоможе дитині збагатити свій словниковий запас, навчить вибудовувати грамотні, логічні ланцюжки, що є досить корисним при підготовці дітей до школи.

За четвертим завданням:

Проведено експериментальне дослідження з метою вивчення розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку. Діагностичними методами виступили: *спостереження за дитиною в природному мовленнєвому середовищі, діагностичні методики на визначення мовленнєвої активності дошкільників, анкетування педагогів; математичні і статистичні методи дослідження.*

Узагальнивши наукові дослідження провідних вчених, нами були виділені компоненти, критерії та показники сформованості мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку. Компонентами виступили: *мотиваційний, когнітивний, комунікативний, лінгвістичний..* До кожного компонента визначені критерії та їх показники, а саме: наявність бажання та

інтересу дитини до мовленнєвого спілкування; рівень мовленнєвого розвитку, пов'язаний із пізнавальною діяльністю; здатність дитини використовувати мовлення як засіб спілкування; мовленнєва правильність і структурна організація мовлення.

На основі розроблених критеріїв та їх показників, нами було визначено рівні мовленнєвої активності старших дошкільників: *високий, середній, низький*. Результати проведеного дослідження показують, що більшість дошкільників (56%) демонструють середній рівень сформованості мовленнєвої активності, 18% дітей мають високий рівень, що забезпечує їм вільне спілкування і 24 % - низький, внаслідок чого відчувають труднощі при комунікативній взаємодії, переказуванні зв'язних текстів.

Анкетування вихователів засвідчує, що всі педагоги створюють умови для розвитку мовленнєвої активності дошкільників. Більшість педагогів активно використовують мнемотехніку для розвитку мовленнєвої активності старших дошкільних, але водночас зазначають, що основними складнощами у використанні мнемотехніки є дефіцит методичної бази, індивідуальні особливості дітей, труднощі з підготовкою матеріалу та обмеження ресурсів, велике навчальне навантаження, обмежений доступ до сучасних засобів навчання. 50% респондентів висловили зацікавленість у проходженні курсів з інноваційних технологій розвитку мовлення, участі у майстер-класах, тренінгах, обміні досвідом.

За п'ятим завданням:

Обґрунтовано педагогічні умови та розроблено систему роботи з розвитку мовленнєвої активності старших дошкільників засобами мнемотехніки.

Визначено такі педагогічні умови: *створення мовленнєвого середовища, збагаченого мнемозасобами; систематичне та цілеспрямоване використання мнемотехніки в освітньому процесі; диференційований підхід до вибору мнемозасобів; підвищення професійної компетентності педагогів*. До кожної педагогічної умови, розписано систему роботи з дітьми щодо розвитку мовленнєвої активності з використанням засобів мнемотехніки.

Розроблена система роботи включає мнемотаблиці для переказу казок або оповідань, мнемосхеми для опису предметів, моделі для складання розповідей за серією сюжетних картинок, символи для побудови речень, таблиці для вивчення віршів, мнемодоріжки, моделювання авторських казок, дидактичні ігри за допомогою карток-пінтограм.

Для підвищення професійної майстерності педагогів щодо використання мнемотехніки для розвитку мовленнєвої активності дошкільників запропоновано тренінги з розвитку професійної компетентності, майстер клас, тематику методичних об'єднань та круглого столу. Важливого значення для підвищення професійної компетентності педагогів з даної проблема набуває самоосвіта.

Розроблена нами система робота з використанням вище наведених засобів мнемотехніки, сприятиме оптимізації педагогічної діяльності щодо розвитку мовленнєвої активності дітей старшого дошкільного віку.

Перспективою подальшого дослідження є апробація розробленої системи роботи щодо розвитку мовленнєвої активності старших дошкільників засобами мнемотехніки в освітній діяльності закладу дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщук А.М.. Дошкільна лінгводидактика: навчальний посіб. (II видання, доп. і переробл. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Дошкільна освіта» . Ніжин: НДУ ім.М.Гоголя, 2015. 317 с.
2. Базима Н. В. Формування мовленнєвої активності у дітей з аутистичними порушеннями старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.03. Київ. 2014. 22 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти України / під керівництвом Т.О.Піроженко. К.: Видавництво, 2021. 37 с. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent_doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini
4. Білаш О.Н. Мнемотехніка в роботі з дітьми дошкільного віку. «Дитячий садок». 2015. № 23. С.12-15.
5. Богуш А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: Програма та методичні рекомендації. Київ: ІЗИН, 2017. 112 с.
6. Богуш А. М. Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник, К. : Вища школа, 2007. 542с. (7)
7. Богуш А. М. Методика навчання української мови в дошкільних закладах: навч. посібник. К.: Вища шк., 1993. 327 с. (8)
8. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Х.: Видавництво «Ранок», 2011. 176 с.
9. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до семи років: монографія. К.: Вид. Дім «Слово», 2004. 376 с.
10. Богуш А. М. Технологія розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. 2015.№4.С. 48-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/punpu_2015_4_10
11. Богуш А.М., Гавриш Н.В., Піроженко Т.А. Особливості мовленнєвої підготовки старших дошкільників до школи: URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01000x2c3577.docx.html#:~:text=мовленн>

я%2С%20ініціативність%20спілкування.,А.,репродуктивний%2С%20початковий%20%5В6%5D.

12. Бутузова Л.П., Закревська А.М. Використання засобів мнемотехніки для розвитку пам'яті у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку. XXI International scientific and practical conference «Scientific Achievements and Innovations as a Way to Success» (May 1-3, 2024) Vilnius, Lithuania. International Scientific Unity, 2024. P.202-206. URL: https://isuconference.com/wpcontent/uploads/2024/05/Scientific_achievements_and_innovations_as_a_way_to_success_May_1_3_2024_Vilnius_Lithuania.pdf

13. Вашуленко М. С. Мовленнєвий розвиток дошкільників–запорука успіху навчання молодших школярів. Педагогічний дискурс. 2011. -№ 10.- С. 95-99.

14. Використання прийомів мнемотехніки для розвитку зв'язного мовлення дошкільників. URL: : <https://satnivska-gromada.gov.ua/>

15. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник; гол. ред. С. Головка. Київ: Либідь, 1997. 373, [1] с.

16. Єлік, А. В. Прийоми стимуляції мовленнєвої активності у дітей дошкільного віку з порушенням мовленнєвого розвитку. Магістерські студії : альманах. Херсон : ХДУ, 2021. Вип. 21. С. 229-231. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/9b5cdd55-801f-49a7-81d9-c542b1897bcd/content>

17. Зімакова Л.В. Сіренко О.В. Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 12 «Ведмежатко» Чарівний дивосвіт мовлення: нестандартні прийоми навчально-мовленнєвої діяльності дошкільників С.87 - 97. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9663/1/14.pdf>

18. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс: навч.-метод. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2016 384 с.

19. Конопляста С. Ю. , Сак Т.В. Логопсихологія: навч. посіб. за ред. М. К. Шеремет. Київ: Знання, 2010. 293 с.
20. Конопляста С.Ю., Косинкіна В.О. До проблеми мовленнєвої активності дітей дошкільного віку з аутистичними проявами. Науковий часопис. Корекційна педагогіка С.134-137. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7549/Konoplyasta.pdf?sequence=1>
21. Котирєва Дарина, Сіденко Юлія. Розвиток мовленнєвої активності дошкільників з дислалією засобами мнемотехніки. С.217-218. URL: <https://archive.logossience.com/index.php/conferenceproceedings/article/view/1346/1377>
22. Крутій К. Л. Методика проведення індивідуальних занять із мовленнєвопасивними дітьми дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС Лтд», 2003. 320 с. (25)
23. Крутій К. Л., Лопатинська Н. А., Маковецька Н. В. Вчимося мови та розмови. Запоріжжя, 2019. 521с.
24. Кудрявцева С. В. Розвиток мовленнєвої активності у дітей старшого дошкільного віку. С.80-83: URL: [file:///D:/Download/razvitie-rechevoy-aktivnosti-u-detey-starshego-doshkolnogo-vozrasta-s-tnr%20\(1\).pdf](file:///D:/Download/razvitie-rechevoy-aktivnosti-u-detey-starshego-doshkolnogo-vozrasta-s-tnr%20(1).pdf)
25. Луцан Н. І. Мовленнєвий розвиток дитини в контексті багатовимірності освітнього середовища. МНУ: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. № 2(49). С. 118-121
26. Люблінська А. А. Активність і спрямованість дошкільника. Хрестоматія з вікової психології. Інститут практичної психології. 1996. С. 216–228.
27. Максимчук Т. В. Прийоми мнемотехніки як засіб формування зв'язного мовлення у дошкільників» практ.посібник. Житомир 2024. 49 с.
28. Меркулова О.В. Консультація для вихователів «Активізація мовленнєвої діяльності дітей на заняттях з розвитку мовлення шляхом використання методу моделювання». URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100ekrz-18b9.doc.html>

29. Мнемотехніка для дошкільнят в ЗДО. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2203-yak-zastosovuvati-mnemotehnku-v-robot-z-doshklnikami> (30)

30. Мнемотехніка для підвищення мовленнєвої активності дітей з ООП: URL: <https://www.ircentr.space>

31. Назаренко І.І. Мнемотехніка – як ефективний засіб розвитку пам'яті у дітей корекційної групи / Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій : матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернетконференції, м. Слов'янськ, м. Дніпро, 06–07 грудня 2023 року ; відповід. ред. О. Хващевська. Слов'янськ, 2023. С.178-180. URL: <https://psll.paradox.dn.ua/files/97/ua/194/--V---2023.pdf#page=179> (Дата звернення 15.04.2024)

32. Омельченко Л. В. Використання прийомів мнемотехніки у розвитку зв'язного мовлення. Логопед. 2018. 102-115 с.

33. Піроженко Т. О. Психологія комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук : спец. 19.00.07 „Педагогічна та вікова психологія”. К., 2004. 40 с.

34. Поліщук Т.С. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольових ігор / Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід: збірник наукових праць : за аг. Редакцією В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Завязун. Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2019. С. 174-177. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/30979/1/Поліщук%20стаття.pdf>

35. Полянська Т. Б. Мнемотехніка у навчанні розповіді дітей дошкільного віку. СПб., 2019. 145с.

36. Полянська Т. Б. Використання методу мнемотехніки в навчанні розповіданню дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник. СПб.: Видавництво « Дитинство –прес», 2018. 64 с.

37. Прийоми мнемотехніки як засіб формування зв'язного мовлення у дошкільників»; уклад. Максимчук Тетяна Володимирівна, вихователь ЖЦРД № 55. Житомир, 2024. 49 с. URL:<https://nmc.zt.ua/wp->

content/uploads/2024/03/55-Максимчук-Т-В-Прийоми-мнемотехніки-ЖЦРД-№-55-.pdf

38. Пухальська І. В. Розвиток мовленнєвої активності старших дошкільників з порушеннями мовлення засобами мнемотехніки. Кваліфік. робота. Кривий Ріг. 2023. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8249/Кваліфікація%20робота%20_Пухальська%20І..pdf?sequence=1&isAllowed=y

39. Розвиток мовленнєвої активності дошкільників за допомогою ігрових методів і прийомів з використанням мнемотехніки. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-movlennevoi-aktivnosti-doshkilnikov-za-dopomogou-igrovih-metodiv-i-prijomiv-z-vikoristannam-mnemotehniki-411215.html>

40. Скрипченко О.В. Долинська Л.В, Огороднійчук З.В. Вікова та педагогічна психологія: навч.посібник. Київ: Каравела, 2009. 400с. (34)

41. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. Загальна психологія . К.: Либідь, 2005. 464 с.

42. Табака О. Розвиток мовлення дошкільнят: актуальні проблеми, шляхи розв'язання. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 40, том 3, 2021. С.213-217. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/40_2021/part_3/36.pdf

43. Трифонова, О. С. Теоретико-методичні засади формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Одеса, 2013. 44 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/373/1/Трифопова%20Олена%20Сергіївна.aref.pdf>

44. Харчук Н. Використання прийомів мнемотехніки для розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників». URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-vikoristannya-prijomiv-mnemotehniki-dlya-rozvitku-zv-yaznogo-movlennya-starshih-doshkilnikov-325404.html>

45. Чепурний Г. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти. Тернопіль. Мандрівець, 2015. 189 с.

46. Шахнарович А. М. Проблемы психолінгвістики. Наука, 1987. 268с
47. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін. ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
48. Яковенко А. О. Загальнодидактичні аспекти дослідження мовленнєвої готовності до навчання у школі старших дошкільників. НПУ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 24. С. 273-277.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРОТОКОЛ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Протокол спостереження за проявами мовленнєвої активності старших дошкільників.

Дата обстеження _____

Прізвище та ім'я дитини _____

Вік _____ роки(ів) _____ міс. _____ днів _____

Вид діяльності дитини (гра, заняття, прогулянка, побутові ситуації)

Початок спостереження (вказати час, хв.) _____ год. _____

хв.

Час закінчення спостереження _____ год. _____ хв.

Показники	Опис проявів	Частота проявів (завжди/часто/рідко/не проявляється)
сформованість потреби у спілкуванні (бажання вступати у мовленнєву взаємодію, підтримувати комунікацію);		
частота мовленнєвих контактів (як часто/іноді/рідко дитина проявляє мовленнєву активність);		
характер мовленнєвого спілкування (частота виникнення діалогів; вживання ініціативних висловлювань: повідомлення, прохання про допомогу, запитання; використання рольових висловлювань).		

Висновки та рекомендації:

Підпис спостерігача: _____

БЛАНК СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА УЧАСТЮ В ДІАЛОЗІ ДОШКІЛЬНИКА

ПІБ дитини: _____

Дата народження: _____

Група: _____

Дата спостереження: _____

ПІБ спостерігача: _____

Мета: Оцінити активність і адекватність мовленнєвої взаємодії з дорослими та однолітками.

Показники спостереження	Прояви	Оцінка*
Ініціативність у діалозі з дорослим	Сам починає розмову, пропонує тему	
Ініціативність у діалозі з однолітками	Пропонує гру, задає питання	
Відповідність реакцій ситуації	Дає змістовні, доречні відповіді	
Уміння підтримувати розмову	Ставить уточнювальні питання, коментує	
Послідовність висловлювань	Дотримується логіки, розповідає без значних пропусків	
Використання невербальних засобів	Жести, міміка, зоровий контакт	
Виразність мовлення	Інтенація, темп, гучність	

* Оцінка: 3 — завжди, 2 — часто, 1 — рідко, 0 — не проявляється

Висновки

Підпис спостерігача: _____

АНКЕТА ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ

Шановні колеги!

Просимо вас відповісти на запитання запропонованої анкети. Ваші об'єктивні відповіді допоможуть нам вивчити вплив педагогів на розвиток мовленнєвої активності старших дошкільників.

Анкета анонімна.

I. Блок. Загальна інформація стосовно педагога.

1.1. Ваша освіта _____

1.2. Ваш вік _____

1.3. Досвід роботи в ЗДО _____

II. Блок.

1. Які, на вашу думку, умови є основними для розвитку мовленнєвої активності дошкільників?

(оберіть не більше трьох варіантів)

- Емоційно-позитивна атмосфера в групі
- Наявність мовленнєвого зразка з боку дорослого
- Використання наочності та роздаткового матеріалу
- Розвивальне мовленнєве середовище
- Застосування ІКТ у мовленнєвій діяльності
- Використання інноваційних технологій
- Вільний доступ до книг і ігор
- Часті заняття з граматики
- Інше (вказіть): _____

2. Чи вважаєте ви, що мовленнєва активність формується тільки під час спеціальних занять з мовлення?

- Так
- Ні
- Частково (поясніть): _____

3. Які форми роботи найефективніші для стимулювання мовленнєвої активності дітей?

(оберіть до 3-х варіантів)

- Ігри з мовленнєвим змістом
- Бесіди
- Рольові / сюжетно-рольові ігри
- Слухання та обговорення казок
- Театралізовані ігри
- Інше (вказіть): _____

4. Які труднощі ви відчуваєте у створенні мовленнєвого середовища в групі?

(можна обрати кілька варіантів)

- Недостатній методичний матеріал
- Брак часу

- Низький рівень мовленнєвої ініціативи в дітей
- Велика кількість дітей у групі
- Недостатньо власних знань
- Інше: _____

5. Чи потребуєте ви додаткових методичних знань або практичних інструментів щодо стимулювання мовленнєвої активності дітей?

- Так
- Ні
- Частково

Якщо так, то яких саме: _____

III. Блок.

1. Чи знайомі ви з поняттям “мнемотехніка”?

- Так
- Частково
- Ні

2. Чи використовуєте Ви мнемоніку як засіб розвитку мовленнєвої активності дошкільників?

- так, завжди використовую;
- так, іноді використовую;
- ніколи не використовую.

4. Чи маєте Ви необхідну методичну базу для розвитку мовленнєвої активності дітей за допомогою мнемотехніки?

- Так, маю;
- Маю, але в не достатній кількості;
- Ні, не маю.

5. У чому Ви вбачаєте складність використання мнемотехніки в роботі з старшими дошкільниками? (можливо декілька варіантів відповіді):

- діти не вміють користуватись мнемотаблицями;
- діти не можуть сформулювати речення за допомогою мнемодоріжки;
- діти не виявляють зацікавленості до пропонуванних мнемотаблиць;
- низький рівень мовленнєвої культури дітей цього віку;
- низький рівень мовленнєвого розвитку дітей;
- недостатня методична підготовленість педагогів;
- взагалі не вбачаю складності.

6. Який ефект, на вашу думку, дає використання засобів мнемотехніки?

(оберіть до 3-х варіантів)

- Діти краще запам'ятовують інформацію
- Зростає інтерес до мовленнєвої діяльності
- Полегшується переказ тексту

- Розвивається образне мислення
- Розширюється словниковий запас
- Не бачу значного ефекту
- Інше: _____

Дуже вдячні Вам за участь у дослідженні!

ВІДГАДУВАННЯ ЗАГАДОК З ВИКОРИСТАННЯМ МНЕМОТАБЛИЦЬ

(Білочка)

 <p>Є горішки</p>	 <p>і грибочки</p>	 <p>у дуплі на мотузочку</p>	 <p>Плигаю по гілочках,</p>	 <p>я – руденька</p>
---	--	--	--	--

(Зайчик)

 <p>Хвіст куценький,</p>	 <p>довгі вуха,</p>	 <p>має в шафі два кожухи</p>	 <p>Влітку одягає сірий,</p>	 <p>ну а взимку — теплий білий</p>
---	--	--	--	---

(Швачка)

 <p>Хто одягу шиє всім:</p>	 <p>І дорослим, і малим,</p>	 <p>Дружить з голкою</p>	 <p>й тканиною,</p>	 <p>Строчить швейною машиною.</p>
--	---	---	---	--

Додаток Д

СКЛАДАННЯ ОПИСОВОЇ РОЗПОВІДІ «ФРУКТИ. ЯБЛУКО»

Мета: вчити якісні ознаки яблука, формувати вміння описувати яблуко, використовуючи мнемодоріжку.

Мнемодоріжка «Фрукти. Яблуко»

- Що це? (*яблуко*);
- На яку геометричну фігуру схоже? (*коло*);
- Якого кольору? (*червоне*);
- На чому росте? (*дерево*);
- Де росте? (*в саду*).

ТРЕНІНГ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ:

«МНЕМОТЕХНІКА В ДІЇ: ЯК АКТИВІЗУВАТИ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ»

Мета тренінгу:

- Ознайомити педагогів з основами мнемотехніки як ефективного інструменту розвитку мовлення дошкільників;
- Розвинути вміння створювати та застосовувати мнемотаблиці, схеми, піктограми у мовленнєвій, пізнавальній та ігровій діяльності;
- Формувати готовність до творчого використання мнемозасобів у роботі з дітьми.

Тривалість: 2 години

Цільова аудиторія: вихователі ЗДО, логопеди, методисти

Форма проведення: очна (або дистанційна в інтерактивному форматі)

СТРУКТУРА ТРЕНІНГУ

1. Вступ (10 хв)

- Привітання, налаштування учасників, очікування.
- Мозковий штурм:
- ◆ «Що таке мнемотехніка?»
- ◆ «Чим вона може бути корисна у роботі з дітьми?»

Форма: заповнення асоціативного кола на дошці / онлайн-дошці (Padlet, Jamboard).

2. Теоретичний блок (20 хв)

Міні-лекція з візуалізацією:

- Що таке мнемотехніка (визначення, види, принципи).
- Наукові основи (Л. Шелестова, Т. Фролова, С. Лисенкова, сучасні практики).
- Як мнемозасоби допомагають:
 - активізувати словник;
 - формувати зв'язне мовлення;
 - тренувати пам'ять і увагу.

3. Практичний блок (60 хв)

Завдання 1. «Зашифрована казка»

Учасники отримують набір піктограм до казки (наприклад, «Колобок», «Ріпка», «Троє поросят»)

— завдання: розшифрувати і скласти переказ.

Мета: розуміння логіки побудови мнемотаблиці.

Завдання 2. «Склади свою мнемотаблицю»

Групова робота: кожна група обирає тему (вірш, текст, подія, розповідь) і створює власну мнемотаблицю.

— Презентація результатів.

Завдання 3. «Мнемо-гра»

Учасники пробують гру «Впізнай героя», «Збери розповідь» або «Мнемо-лото» (грають у парах/групах).

4. Рефлексія (10 хв)

- Метод «Незакінчене речення»:
- «Сьогодні я зрозумів(ла)...»,
- «Я хочу спробувати...»,
- «Мене здивувало...»
- Онлайн-опитування або стікери на дошку (що сподобалося, що складно, які ідеї виникли).

5. Заключне слово (5 хв)

- Поради щодо впровадження мнемотехніки в освітній процес.
- Запрошення до участі в методичному об'єднанні/обміні матеріалами.
- Вручення сертифікатів або подяк.

Методичні матеріали тренінгу:

- Презентація «Мнемотехніка в дії»;
- Зразки мнемотаблиць (до казок, віршів, тем);
- Картки-пиктограми (роздруківка);
- Шаблон для створення власної мнемосхеми;
- Методичні рекомендації у PDF.

ТРЕНІНГ ДЛЯ ПЕДАГОГІВ:

«ВІЗУАЛЬНЕ МИСЛЕННЯ ТА СИМВОЛІКА В РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ»

Мета тренінгу:

- Ознайомити педагогів із поняттями **візуальне мислення та педагогічна символіка**;
- Показати, як візуальні образи сприяють **розвитку зв'язного мовлення дошкільників**;
- Формувати навички **створення та використання мнемотаблиць, піктограм, схем**;
- Розвивати творче мислення педагогів і здатність моделювати візуально-мовленнєві ситуації.

Тривалість: 2 години

Цільова аудиторія: вихователі, логопеди, методисти

Форма проведення: очна або онлайн (із використанням інтерактивних платформ)

СТРУКТУРА ТРЕНІНГУ

1. Вступ. Актуалізація знань (15 хв)

Міні-активність:

Мозковий штурм: «З чим у вас асоціюється візуальне мислення?»

Інструмент: дошка асоціацій (реальна або Google Jamboard).

Коротке обговорення:

- Чому сучасні діти краще сприймають візуальну інформацію?
- Як це впливає на мовлення?

2. Теоретичний блок (25 хв)

Презентаційна частина:

- Що таке **візуальне мислення** (визначення, приклади, зв'язок із пам'яттю та уявою).
- Що таке **педагогічна символіка**: значення піктограм, схем, умовних зображень у мовленнєвому розвитку.
 - Як візуальні опори сприяють розвитку:
 - зв'язного мовлення;
 - граматичних структур;
 - логічного мислення;
 - послідовного викладу думок.

Підкріплення прикладами мнемотаблиць, доріжок, схем.

3. Практичний блок (60 хв)

Завдання 1. «Розшифруй візуальну схему» (15 хв)

Кожна група отримує мнемосхему до відомої казки (наприклад, «Колобок», «Рукавичка», «Теремок»).

— Потрібно *розшифрувати зміст і переказати історію*.

Мета: практичне усвідомлення логіки візуального мислення.

Завдання 2. «Символічний опис» (15 хв)

Педагогам даються предмети або явища (наприклад, весна, день народження, дитячий садок).

— Завдання: *намалювати піктограми або створити мнемосхему, яка передає суть події.*

Мета: навчитися кодувати зміст у символи.

Завдання 3. «Створи мнемотаблицю» (30 хв)

Групи складають **власну мнемотаблицю** на одну із тем:

- «Як я провів вихідні»
- «Осінній день»
- «Моя улюблена гра»
- — Після створення – **презентація результатів.**

4. Рефлексія і підбиття підсумків (15 хв)

Метод «Світлофор»:

- Зелене – що сподобалося;
- Жовте – над чим ще варто подумати;
- Червоне – що викликало труднощі.

Учасники діляться:

«Що я беру з собою з цього тренінгу?»

Роздача чек-листа «Як інтегрувати візуальне мислення у мовленнєву роботу з дітьми».

Матеріали тренінгу:

- Презентація PowerPoint/PDF;
- Зразки мнемосхем і піктограм;
- Шаблон мнемотаблиці;
- Методичний буклет: *«Візуальні засоби у розвитку мовлення дітей»;*
- Сертифікат участі.

ТРЕНІНГ: «ЯК НАВЧИТИ ДІТЕЙ ПЕРЕКАЗУ ЗА МНЕМОТАБЛИЦЕЮ»

Мета тренінгу:

- Ознайомити педагогів із алгоритмом навчання дітей переказу за допомогою мнемотаблиць;
- Навчити створювати мнемотаблиці до різних типів текстів (казка, вірш, розповідь);
- Формувати навички поетапної роботи з дітьми над переказом.

Тривалість: 2 години

Учасники: вихователі, логопеди, методисти

Форма: очна / онлайн

СТРУКТУРА ТРЕНІНГУ

1. Вступ (10 хв)

Мета: актуалізувати знання педагогів про труднощі дітей у переказі.

Метод:

- Вправа «Чому дітям важко переказувати?» (учасники записують причини, які згодом групуються: брак словника, порушення послідовності, низька увага, тривожність тощо).

2. Теоретичний блок (25 хв)

Міні-лекція з презентацією:

- Що таке **мнемотаблиця**?
- Види мнемотаблиць (лінійна, сіткова, циклічна, символічна).
- Переваги мнемотехніки у формуванні **зв'язного мовлення**.
- Етапи навчання переказу за мнемотаблицею:
 1. Ознайомлення з текстом.
 2. Аналіз таблиці (символи → значення).
 3. Складання розповіді за таблицею.
 4. Колективний, парний, індивідуальний переказ.
 5. Вдосконалення мовлення (додавання слів, емоцій, описів).

3. Практичний блок (60 хв)

Завдання 1. «Переказ за готовою таблицею» (15 хв)

Кожна група отримує **готову мнемотаблицю** (напр., до казки «Ріпка» або «Колобок»). Учасники переказують текст спочатку колективно, потім — самостійно.

Завдання 2. «Створи власну мнемотаблицю» (25 хв)

Педагоги обирають короткий текст (казка, опис, подія) і створюють мнемотаблицю.

Інструкція:

- Виокремити ключові події.
- Вибрати символи / піктограми.
- Побудувати схему.

Після виконання — **презентація таблиці та демонстрація переказу.**

Завдання 3. «Помилка в таблиці» (20 хв)

Учасники отримують таблицю з помилкою (наприклад, переплутані події або зайвий символ).

— Завдання: **знайти помилку та відкоригувати переказ.**

Мета: розвиток уважності та аналітичного мислення.

4. Рефлексія і підбиття підсумків (15 хв)

Метод «3-2-1»

- 3 ідеї, які сподобалися
- 2 методи, які спробую у своїй роботі
- 1 запитання, яке залишилось

Методичні матеріали:

- Презентація з прикладами мнемотаблиць;
- Збірка шаблонів до казок та оповідань;
- Алгоритм навчання переказу за таблицею;
- Картки-піктограми для створення схем;
- Сертифікат учасника.

МАЙСТЕР КЛАС НА ТЕМУ: «РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ

(Підготувала вихователь: Людмила Чайка)

Мета: Поповнити знання учасників майстер класу про можливості використання прийомів мнемотехніки під час формування мовленнєвої компетенції дошкільників; створити оптимальні умови для рефлексії та інтегрованого обміну думками, самовираженням; сприяти розвитку професійних якостей педагогів; викликати бажання співпрацювати для досягнення спільної мети. довести результативність використання прийомів мнемотехніки, показати, як вчити дітей зв'язно, послідовно, граматично правильно викладати свої думки, використовуючи прийоми мнемотехніки.

Добрий день шановні колеги, я рада вас вітати на майстер класі «Мнемотехніка, як метод інноваційних педагогічних технологій у розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку». Як будь-яка техніка роботи, мнемотехніка будується від найпростішого до складного. Роботу необхідно починати з найпростіших мнемоквадратів (молодший дошкільний вік) і послідовно переходити до мнемодорожкам і звичайно до мнемотаблиць (дошкільний вік).

Старший дошкільний вік.

З дітьми шостого року життя продовжували розробляти абетку символів для розробки мнемо таблиць.

Мнемо таблиці- це графічне зображення персонажів казки, явищ природи, віршів, певних дій шляхом виділення головних смислових ланок сюжету казки, оповідання, певної теми.

Етапи роботи над віршем:

- 1) Вихователь виразно читає вірш.
- 2) Повідомляє, що цей вірш дитина буде вчити напам'ять. Потім ще раз читає вірш з опорою на мнемо таблицю.
- 3) Задає питання за змістом вірша, допомагаючи дитині усвідомити основну думку.
- 4) З'ясовує, які слова незрозумілі дитині, пояснює їх значення в доступній для дитини формі.
- 5) Читає окремо кожен рядок вірша. Дитина повторює її з опорою на мнемо таблицю.

6) Дитина розповідає вірш з опорою на мнемо таблицю.

Складання описової розповіді «Лисичка», «Хом'як».

(Для дітей середньої групи)

Мета: вчити якісні ознаки звірів, формувати вміння описувати звірів, використовуючи мнемо доріжку.

Складання речення за допомогою абетки символів

Мета: вчити дітей за допомогою графічних зображень предметів (символів) складати речення; розвивати пам'ять, мовлення.

Казки-зв'язки на основі мнемотаблиць

Дітям подобається слухати казки, утім часто буває складно переповідати їх це завдання зумовлює швидко втомленість, дратівливість дітей. Аби зарадити цьому, використовуйте казки-зв'язки. Текст такої казки подайте у вигляді мнемона таблиці, де кожному слову казки-зв'язки дібрана картинка.

Коли розповідаєте казку, супроводжуйте її демонстрацією відповідної мнемона таблиці.

Як змінити сюжет казки – зв'язки.

У певний момент опрацювання казки, коли дітям стає нескладно переповідати сюжет, користуючись мнемона таблицею або без неї-змінити сюжет.

До зміни сюжету залучіть самих дітей і спільно створіть нову мнемона таблицю вже для оновленої казки. У такому разі використання мнемона техніки впливає на розвиток не лише пам'яті й мовлення дітей, а й фантазії, образного мислення, креативності тощо.

Щоб змінити сюжети казок ,використовуємо такі способи:

- Калькування – обираємо персонажів певної казки і створюємо нову історію за їхньою участю. При цьому може змінюватися вид, наприклад казка про тварин перетворитися на фантастичну тощо.

- Перефантазування – змінюємо певні деталі, наприклад Червона Шапочка стає жовтою.

- Фантастичне поєднання-до персонажів казки додаємо персонажа з іншої казки або епохи-наприклад, до Червоної Шапочки, Бабусі та Вовка приєднується Літак. Відтак складаємо нову казку за участю цих персонажів.

- Казка навиворіт - полярно змінюємо характери персонажів із огляду на це будуємо сюжет казки. Наприклад, Бабу Ягу описуємо доброю, а Василину Премудру-хитрою та підступною.

Складання розповіді з педагогами за картинками.